

Vilniaus universitetas
Istorijos fakultetas
Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra

Paveldosaugos magistratūros studijų
II kurso studentė

Laima Ignatavičiūtė

Magistro darbas

SAKRALINĖS ARCHITEKTŪROS PAVELDO AKTUALIZAVIMO PROBLEMOS
Heritage of Sacral Architecture. Actualization Problems

Darbo vadovė: doc. dr. Irena Vaišvilaitė

Vilnius
2006

Turinys

Įvadas.....	3
1. Paveldo funkcijos autentiškumas.....	10
2. Lotynų apeigų katalikų architektūros palikimas Vilniuje.....	14
2.1. Bažnytinio paveldo pokyčiai sovietmečio epochoje.....	15
2.1.1. „Priešiškasis“ periodas.....	16
2.1.2. „Estetinė“ politika.....	19
3. Religinio palikimo aktualizavimo problemos.....	23
3.1. Nūdienos Vilniaus pavyzdžiai.....	23
3.1.2. Sakralinės architektūros paveldo apsauga.....	35
3.1.3. Bažnytinio paveldo panaudos galimybės.....	42
4. Kultūrinio turizmo ir sakralinio paveldo suderinamumas.....	45
Išvados.....	53
Šaltiniai.....	53
Literatūra.....	58
Priedai.....	65
Iliustracijų sąrašas.....	67
Santrauka lietuvių kalba.....	69
Santrauka anglų kalba.....	70

Ivadas

*Sakralinis*¹ yra šventas, su religiniu kultu bei ritualu susijęs, apeiginis ir savo kilme betarpiškai siejasi su religinėmis praktikomis. Šios temos analizėje sakralumas aktualus katalikiškų tradicijų architektūroje, kurioje įprasminama krikščionių tikėjimo išraiška.

Paveldosaugos diskurse religinė architektūra yra neatsiejama nekilnojamojo kultūrinio paveldo dalis. Šiuo palikimu atskleidžiamos bene visos paveldo vertės, pradedant autentiškumo, architektūros, menine, istorine ir baigiant technologine vertėmis.

Temos aktualumą lemia tai, jog religinis palikimas iki šiol nėra įpaveldintas. Sakralinių objektų samprata neregamentuota. Tačiau modernėjanti paveldosauga suteikia plačias galimybes bandyti suaktualinti religinio palikimo aspektus. Kaip žinia, mūsų gyvenamu laikmečiu bažnyčiose lankosi tik nedidelė visuomenės dalis. Sakralinę reikšmę simbolizuojantys objektai nebėra savaime suprantami. Šiame kontekste svarbūs aktualizavimo momentai – sakraliniam architektūros paveldui užtikrintos tinkamiausios išsaugojimo formos, objektų pavertimas gyvais, lankomais ir atvirais vietos visuomenei bei užsienio svečiams. Analizuojame koks vaidmens reikšmingumas atspindimas nūdienos turizmo programose bei reprezentuojančiuose leidiniuose.

Šiame darbe siekiame atskleisti: sakralinės architektūros svarbą šiuolaikinėje paveldosaugoje. Pasigilinti kokiais būdais šis palikimas pristatomas Lietuvos visuomenei bei užsienio lankytojams? Norėdami perteikti krikščioniškojo paveldo prasmingumo pokyčius nuo sovietinės okupacijos laikmečio iki mūsų dienų, remiamės Vilniaus miesto pavydžiais, nes būtent čia labiausiai atspindimi įvykusieji probleminiai procesai bei šių dienų aktualizavimo kryptingumas.

Ypatingai svarbu analizuoti kaip atkuriamos ilgą laiką uždarytos, paverstos muziejais ar sandėliais buvusios bažnyčios? Kokais būdais jų pradinė paskirtis pristatoma modernių laikų žmogui? Įdomu, kaip sunaikintas bažnyčias atgavusios bendruomenės jose derina religine bei simbolinę funkcijas?

---

¹ *Sacrum* – lotyniškai šventa vieta, šventovė, Kuzavinis K., *Lotynų lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslinė enciklopedijų leidykla, 1996, p. 762.

Sakralinės architektūros paveldo tyrimams Lietuvoje yra skirtos gausios publikacijos bei nemenka dalis analizuojančių veikalų. Tačiau šių dienų bažnytinės architektūros palikimo aktualizavimo problematika dar nėra plačiai išnagrinėta. Krikščioniškųjų tradicijų Lietuvą, nuo pirmųjų krikšto misijų iki XX-XXI amžių sandūros, įprasmina naujai pasirodęs kelių bendraautorių darbas “Krikščionybės Lietuvoje istorija”². Bene daugiausiai šių dienų religines aktualijas atspindi Bernardinų bendruomenės kuruojamas internetinis dienraštis³. Čia, greta kasdienių globalinių aktualijų, ne tik skelbiamos naujausios žinios apie religijos srityje vykstančius procesus, bet ir pateikiama išsami informacija apie maldos namų paveldą.

Didžiausia studijų dalis paskirta Krikščionybės Lietuvoje analizei, pradedant tyrimais susijusiais su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Bažnyčios bei vienuolynų istorijos ištakomis, raida ir baigiant atskyras epochas atspindinčiomis analizėmis. Kaip žinia, religiniai statiniai gausiai iliustruoja bei reprezentuoja įvairius meno stilius, nuo gotikos iki modernizmo, todėl turime ženklią dalį atliktų darbų, kurie tiria pavienius objektus. Plačiai išanalizuota su statiniais susijusi architektūrinių stilių genezė. Daugelis darbų nagrinėja architektūrinius stilius ar tam tikrų epochų kūrinius Lietuvoje.

Pagrindiniais temos šaltiniais laikytini teisiniai dokumentai. Juose atsispindi tam tikrų laikmečių oficialusis architektūros paveldo išsaugojimas. Svarbiausiais tampa tarptautinės reikšmės dokumentai: “Venecijos chartija” (1964 m.), “Nara autentiškumo dokumentas” (1994 m.), UNESCO “Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencija” (1972 m.), “Rygos chartija” (2000 m.) bei kiti šių dienų paveldosaugos įstatymai⁴.

Aktualūs universaliosios - europietiškosios paveldo apsaugos sampratos raidą atspindintys, su architektūros paveldu glaudžiai susiję tarptautiniai dokumentai: “Europos kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija” (1972 m.), “Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija” (1972 m.), “Europos architektūros paveldo chartija” (1975 m.), “Amsterdamo deklaracija” (1975 m.) ir Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija (1985 m.)⁵.

---

² *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, sudarė Ališauskas V., Vilnius: Aidai, 2006.

³ www.bernardinai.lt

⁴ Tarptautinė paminklų ir kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (“Venecijos chartija”-1964), http://www.international.icomos.org/charters/venice_e.htm (žiūrėta 2004 10 01). Nara autentiškumo dokumentas (The Nara Document on Authenticity (1994)), http://www.international.icomos.org/charters/nara_e.htm (žiūrėta 2006 04 14);

⁵ Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija, Paryžius, 1972 11 23, http://www.heritage.lt/t_aktai/konvencijos/paveldo_globos.htm (žiūrėta 2006 04 19); Europos architektūros

Svarbiausius su Lietuvos paveldosaugos raida susijusius šaltinius skirčiau į tris dalis:

1. Lietuvos Respublikos Nekilnojamąjį kultūros paveldą reglamentuojantys įstatymai: “Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas”⁶, priimtas 1994 m. ir tapęs valstybinių paveldosaugos institucijų teisiniu pagrindu, pasitarnavo kultūros vertybių apskaitai bei jų registrų sudarymo procesui. Dokumentas nusakė paveldo objektų naudojimo, tvarkymo, priežiūros tvarką bei galimybę gauti valstybės finansinę paramą. 2004 m. priimtas anksčiau aptartojo nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas⁷. Minėtini kiti su nekilnojamuoju kultūros paveldu susiję juridiniai dokumentai⁸. Siekiant nustatyti sakralinės architektūros paveldo objektams teikiamas paveldo vertingumą apibrėžiančias vertes svarbus “Lietuvos Respublikos kultūros paveldo registras”⁹. Pažymėtinas dabartyje egzistuojančioms dvasinėms bendruomenėms skirtas 1995 m. “Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių įstatymas”¹⁰;
2. Sovietmečio epochos analizėje pagrindiniais temos šaltiniais tampa archyvinė medžiaga¹¹;
3. Pagrindiniais šiuolaikinių aktualijų šaltiniais, kurie labiausiai atspindi tiriamos temos problematiką laikytinos elektroninės svetainės: Katalikų Bažnyčios Lietuvoje internetinis puslapis <http://www.katalikai.lt>, Bernardinų parapijos internetinis dienraštis www.bernardinai.lt, Jėzuitų bendruomenės skelbiama informacija elektroninėje svetainėje <http://www.jesuit.lt> bei virtualioje erdvėje <http://vienuolynai.mch.mii.lt> patalpinta Lietuvos vienuolynų duomenų bazė.

---

paveldo chartija, Amsterdamas, 1975 09 26, *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997. p. 114-117; Amsterdamo deklaracija, Amsterdamas, 1975 10 25, *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 118-126; Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija, 1985 10 03, *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 76-84;

⁶ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994 m. gruodžio 22d., <http://www3.lrs.lt> (žiūrėta 2004 04 14)

⁷ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004 m. rugsėjo 28 d., *Valstybės žinios*, 2004 m. spalio 19d., Nr. 153. p. 3-19.

⁸ Dėl kultūros paveldo politikos principų. Lietuvos Respublikos Valstybinės paminklosaugos komisijos sprendimas, 1997 m. rugpjūčio 1 d. Nr. 39, <http://www3.lrs.lt> (žiūrėta 2004 12 14);

⁹ Lietuvos Respublikos kultūros paveldo registras, www.kpc.lt (žiūrėta 2006 05 15)

¹⁰ Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių įstatymas, 1995 m. spalio 4 d., 5 skyrius, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=100911 (žiūrėta 2006 05 05)

¹¹ LCVA, F. R-181, Religinių kultūrų reikalų tarybos prie TSRS MT įgaliotinio Lietuvos TSR dokumentai.

Kitą bibliografijos dalį sudaro teoriniai veikalai. Nagrinėjant Lietuvos bei Europos paveldosaugos raidą, svarbi ilgamečio paveldosaugos eksperto Jono Glemžos monografija: „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas“¹². Autorius detaliai pristato su kultūros paveldo vertybių apsauga susijusius procesus. Šiame veikale pateikiamas europinis kontekstas bei išsamiai aptariama Lietuvos kultūros paveldo apsaugos ir tvarkymo darbų istorinė raida nuo XIX a. iki 2002 m., kurią iliustruoja svarbi vizualinė medžiaga.

Vertinga neseniai išleista kultūros istorikės Rasos Čepaitienės monografija: „Laikas ir akmenys. Kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje“¹³. Autorė gvildena moderniosios Lietuvos kultūros paveldo koncepcijas, kurios plačiai pateikiamos pasaulinių paveldosauginių procesų kontekste. Išsamiai analizuojami kultūros sferoje vykę pokyčiai pradedat kultūros vertybių apsauga nepriklausomoje Lietuvoje ir baigiant šių dienų aktualijomis.

Reikšmingą bibliografijos dalį sudaro užsienio autorių veikalai vienaip ar kitaip užčiuopiantys temą. Analizuojant Bažnyčios padėtį, sovietmečiu, svarbi lenkų atlikta studija: „Katalikų bažnyčios atgimimas“ („Odrodzenie kościoła w byłym ZSRR“)¹⁴. Minėtinos Vakarų teoretikų, kurie analizuoja „paveldo industrijos“ fenomeną. Religinumo sampratas sekuliarėjančioje visuomenėje pristato autorė Diana Barthel, veikale „Istorinė apsauga. Kolektyvinė atmintis ir Istorinis Identitetas“ („Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity“)¹⁵. Britų paveldo apsaugos patirtį reprezentuoja Michael Hunter savo studijoje „Praeities išsaugojimas“ („Preserving the Past“)¹⁶. Svarbios Davido Lowenthalio kritikuojančios ir paveldo prasmingumą tiriančios knygos: „Praeitis – nepažįstama šalis“ („The Past is a Foreign Country“), „Paveldo žygis ir istorijos nauda“ („The Heritage Crusade and the Spoils of History“) bei straipsnis „Klastojant paveldą“ („Fabricating Heritage“)¹⁷. Kadangi paveldo panauda neretai susijusi su „disonansais“, aktuali Ashworth Gregory, Howard Peter,

---

¹² Glemža J. R. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla., 2002.

¹³ Čepaitienė R. *Laikas ir akmenys*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005.

¹⁴ *Odrodzenie kościoła katolickiego w byłym ZSRR*, Lublin, 1993.

¹⁵ Barthel D., *Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity*, New Jersey: Rutgers University Press, 1996.

¹⁶ Hunter M., *Preserving The Past*, United Kingdom, 1996.

¹⁷ Lowenthal D., *The Past is a Foreign Country*, Cambridge: University Press, 1985; *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge: University Press, 1998; *Fabricating Heritage*, History and Memory, Vol. 10, No. 1.

studija: “Disonuojantis paveldas. Paveldo vadyba - konflikto sprendimas”(“Dissonant Heritage. The Management of the Past as a resource in Conflict”)¹⁸.

Tačiau šiame darbe svarbiausios su Lietuva susijusios aktualijos. Siekiame iširti kaip funkcionuoja į sunaikintas bažnyčias bei vienuolynus sugrįžusios bendruomenės. Religinį tiesų skleidime šių dienų pasauliui išskirtinos daug nuveikusios Bernardinų, Pranciškonų, Šv. Kazimiero bei Trinitorių dvasinės bendruomenės. Kadangi gyvename informacinių technologijų sistemoje, keičiasi ir komunikacijos priemonės. Katalikų bendruomenės į tai atsižvelgia ir nemaža jų dalis yra reprezentuojamos virtualioje erdvėje¹⁹. Išskirtinis Bernardinų bendruomenės veiklą vaizduojantis puslapis, kuriame bernardinai stengiasi sudominti krikščionybės tiesų nepažįstančius ar jas užmiršusius (pasyvieji katalikai). Gausiai paremti sakraliniais šaltiniais įvairūs paaiškinimai, paprasta, bet priimtina ir įtikinančia kalba skatina susimąstyti apie religinį prasmingumą bei iliustruoja šios temos objekto: sakralinės architektūros paveldo funkcijos autentiškumą. Dienraščio kultūros skiltyje išskiriama dalis “Lietuvos bažnyčios”, kurioje pristatoma dalis²⁰ Lietuvos sakralinės architektūros paveldo.

Pastaruoju metu pasirodė pačių bažnyčių pastangomis sukurti pristatomojo pobūdžio leidiniai: Šv. Kazimiero bažnyčios, Bernardinų bažnyčios, Gailestingojo Jėzaus šventovės bei Šv. Jono kongregacijos parengta glausta informacija apie Trinitorių bažnyčią. Tačiau svarbiausias pažangumo momentas dvasinio paveldo aktualizavimo procese yra katalikiškųjų tradicijų reprezentavimas virtualiame pasaulyje.

Antrą vertus, su dvasiniu paveldu susietos informacijos platinimą palikti vien religinių bendruomenių pastangoms, nėra tikslinga. Šiame kontekste pravartu pasitelkti kultūrinio turizmo inspiruotas paveldo populiarinimo priemones. Reikšmingas dokumentas, reglamentuojantis modernėjančios paveldosaugos procesus - “Kultūrinio turizmo chartija” (1976 m).²¹ Šis šaltinis ne tik įvardina turizmo fenomeną kaip nepakeičiamą socialinį,

---

¹⁸ Ashworth G., Howard P., *Dissonant Heritage. The Management of the Past as a resource in Conflict*, John Wiley & Sons, Chichester, 1996.

¹⁹ bernardinai - www.bernardinai.lt; jėzuitai - <http://www.jesuit.lt>; Katalikų Bažnyčia - <http://vilnius.lcn.lt> ir <http://katalikai.lt>; Vilniaus Arkikatedra pristatoma: www.katedra.lt bei kt..

²⁰ Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčia; Telšių katedra; Aušros vartų koplyčia; Sudervės Švč. Trejybės bažnyčia; Pumpėnų bažnyčia; Pažaislio Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia; Salako Švč. Mergelės Marijos Sopulingosios bažnyčia; Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo mažoji bazilika; Pranciškonų bažnyčia Vilniuje; Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia Pasvalyje; Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia; Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia Kaune; Kėdainių Šv. Juozapo bažnyčia ir Jūžintų bažnyčia.

²¹ Kultūrinio turizmo chartija, Briuselis, 1976 m. lapkričio 9 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 239-241.

žmogišką, ekonominį ir kultūrinį reiškinį²², bet ir įtvirtina “kultūros išteklius” sampratą. Tolimesnių žinių apie paveldo vadybą semiamės Vakarų paveldosaugos ekspertų veikaluose²³.

Vilniuje esančios religinės architektūros paveldo reprezentaciją, skirtą plačiajai visuomenės daliai regime Vilniaus savivaldybės internetiniame puslapyje “<http://www.vilnius.lt>”. Čia įkurtoje “Foto galerijoje” pristatoma vaizdinė medžiaga, o kultūros skiltyje išskirtoje dalyje “Bažnyčios” bendriausiais bruožais aprašoma dalis²⁴ sakralinės architektūros palikimo objektų. Religinį paveldą pristato ir kitos elektroninės svetainės: informacijos portalas “<http://www.info.lt>”, kelionių po Lietuvą vadovas “<http://www.travel.lt>”, Lietuvos turizmo virtualus puslapis “<http://www.turizmas.lt>” bei kt.²⁵.

Pastarojo laikmečio Vilnių reprezentuojančiuose leidiniuose, bažnytinė architektūra išskiriama kaip vieno, ar kito meninio stiliaus paminklas. Pastebėtina, jog populiariojo pobūdžio leidiniuose²⁶ daugiau gilinamasi į istorinę ar menotyrinę dalis, o su maldos vieta susijusios religinės praktikos neatspindimos. Tačiau egzistuoja ir teigiamų pavyzdžių: Vytauto Ališausko su bendraautoriais leidiniai²⁷: “Aušros Vartai. Vadovas” (2003) bei “Kazimiero koplyčia” (2004). Analizuojamieji kūriniai gausia vaizdine medžiaga perteikia šventąsias vietas ir akcentuoja svarbiausius elementus. Tekstuose lygiaverčiai pateikiami duomenys apie statybą, meistrus bei išsamiai pristatomos šventovėse esančių sakralinių vertybių prasmės. Išimtinis lenkų inspiruotas leidinys: “Piligriminis Vilnius” (“Wilno pielgrzymkowe”)²⁸, kuriame nuoseklus maldingųjų Vilniaus vietų pristatymas vyksta per sakralinės idėjos prizmę. Veikalas ne tik paremtas tikslinga vaizdine medžiaga, čia detalai perteikiamas visuminis kulto vietų

---

²² Ten pat, p. 239.

²³ Ashworth G., Howard P., *European Heritage Planning and Management*, USA, 1999; Walsh K., *The Representation of the Past*, London, 1992;

²⁴ Arkikatedra-Bazilika; Aušros vartai; Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia; Šv. Arkangelo Rapolo bažnyčia; Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčia; Šv. Jonų bažnyčia; Šv. Kazimiero bažnyčia ir Jėzuitų vienuolynas; Šv. Kotrynos bažnyčia ir benediktinų vienuolynas; Šv. Kryžiaus atradimo (Kalvarijų) bažnyčia; Šv. Mikalojaus bažnyčia; Šv. Mikalojaus cerkvė; Šv. Onos bažnyčia; Šv. Paraskevijos cerkvė; Šv. Petro ir Povilo bažnyčia; Šv. Pranciškaus ir Bernardinų bažnyčia; Šv. Teresės bažnyčia ir basųjų karmelitų vienuolynas; Švč. Jėzaus širdies bažnyčia ir vizičių vienuolynas; Švč. Trejybės ir Bazilijonų vienuolynas; Šventosios Dvasios bažnyčia; Evangelikų liuteronų bažnyčia; Kenesė; Sinagoga; Skaisčiausios Dievo Motinos cerkvė; Stačiatikių Šv. Dvasios cerkvė ir vienuolynas; Viešpaties dangun žengimo ir misionierių vienuolynas Viešpaties Jėzaus bažnyčia ir trinitorių vienuolynas ir Visų Šventųjų bažnyčia.

²⁵ www.lrt.lt, <http://www.conference.lt>, www.delfi.lt, www.xxiamzius.lt ir t.t.

²⁶ Venclova T., *Vilnius. Vadovas po miestą*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2004.

²⁷ Ališauskas V., Račiūnaitė T., *Aušros Vartai. Vadovas*, Vilnius: Aidai, 2003; Ališauskas V., Paknys M., *Vilniaus Arkikatedros Šv. Kazimiero koplyčia*, Vadovas, Vilnius: Aidai, 2004.

²⁸ *Wilno pielgrzymkowe*, Vilnius: Wydawnictwo polskie w Wilnie, 2002.

prasmingumas, kuris siejamas su istoriniais, religiniais įvykiais ir nusipelnusiomis asmenybėmis.

Darbą sudaro keturios dalys. Pradedama nuo skyriaus, kuriame glaustai pristatomas paveldo funkcijos autentiškumas. Čia aktualūs Vakarų pasaulyje vykusieji paveldosaugos procesai, kurie vienaip, ar kitaip siejasi su autentiškumo sampratos raida. Svarbiais tampa teisiniai dokumentai, kuriuose atspindimas paveldo funkcijos autentiškumas. Šioje dalyje paliečiame XX amžiaus Lietuvos paveldosaugos raidą per ją įtakojusius disonansus. Sekančioje dalyje glaustai pristatomas Lietuvos sostinės Vilniaus katalikiškųjų tradicijų architektūros paveldas. Prieš pereidami prie šių dienų aktualijų analizės, antroje dalyje analizuojame sovietinės okupacijos pasėkoje kilusią problematiką, kurios pėdsakai juntami dabartyje. Remiamės nuostata, jog sovietmečio represijos prieš Bažnyčią, sąlygojo religinių tradicijų perdavimo nuosmukį. Trečiame darbo skyriuje diskutuojame apie religinio paveldo aktualizavimą modernioje visuomenėje ir išskylančius probleminius klausimus. Kaip žinia, šiuolaikinėje paveldosaugoje, kurią veikia globaliniai reiškiniai ir praeities palikimo objektai neretai vertinami kaip tam tikros srities produktai, todėl paskutinėje darbo dalyje svarbiu tampa su sakraliniu paveldu glaudžiai susijęs kultūrinio turizmo fenomenas. Šioje tyrimo dalyje siekiame nustatyti “aukso vidurį” sakralinės architektūros paveldo reprezentavimo procesuose.

Svarbiausieji tyrimo teiginiai iliustruojami vaizdine medžiaga, apibendrinami lentelėmis, sąrašais bei schemomis.

1. Paveldo funkcijos autentiškumas

Amžių tėkmėje, skirtingose kultūrose, įvairiai keitėsi paveldo funkcijos autentiškumo vertinimas. Šiuolaikinės paveldosaugos sferoje autentiškumas paveldo objektuose bene plačiausiai analizuojama probleminė tema, o relikto autentiškumas išskirtina kaip svarbiausioji vertė. Gi sakraliniame pastate svarbiausia yra jo liturginė, kulto funkcija. Daugybė pastatų yra suprojektuoti siekiant išreikšti emocijas, simbolizuoti idėjas ir tai bene svarbiausieji veiksniai lemiantis galutinę pastato formą²⁹. Susidaro įspūdis, jog dalis religinių statinių, sukurtų konkrečiose kultūrose bei perioduose, tarsi įkūnija tam tikrą religijos dvasią. Erdvių dydžių keitimasis sakraliniuose objektuose, iš mažesnės virsmas į didesniąją, pagrindinę, akcentuoja simbolinę perėjimo dramą tarp išorinio ir viduje esančio religinio pasaulių.

Mūsų laikus pasiekusios architektūros išlikimą sąlygojo įvairūs paminklų išsaugojimo būdai. Antikiniame pasaulyje paveldas vertintas daugiausiai dėl jo memorialinės prasmės. Viduramžių abejingumą praeities palikimui, keitė Renesanse vyravęs susidomėjimas paveldo menine reikšme dabarčiai. Remiantis Vakarų pasaulio paveldosaugine mintimi, jau XVIII a. pabaigoje, sulig Didžiąja Prancūzijos Revoliucija, juntami modernūs poslinkiai paveldo apsaugoje. Politiniai įvykiai atvedė mokslininkus į modernėjančias sampratas, kurioms būdingos įvairių paveldo verčių suvokimas.

XIX a. pastebimi ryškūs pasikeitimai Prancūzijos bei Didžiosios Britanijos paminklų apsaugoje: “įsikišimo” bei “nesikišimo” politikos atsiradimas. “Nesikišimo” filosofiją plėtojo anglų menotyrininkas Johnas Ruskinas ir kt., o Prancūzijoje siekiant išlaikyti architektūrinio stiliaus vienovę, išsivystė “stilistinio restauravimo” koncepcija, kurios esmė – meninės ir stilistinės išraiškos vienovė. Žymiausias šios politikos atstovas – prancūzų architektas Violenė Diukas. Taigi išsikristalizavus paveldo istoriškumo aspektui, iškilo “konservacinis judėjimas”, griežtai kritikavęs istorinių objektų autentiškumo naikinimą. Tai suteikė pradžią mokslinei restauracijai, kurios esminiu tikslu tapo objekto autentiškumo išsaugojimas, atsižvelgiant į visuminę raidą ir naujų elementų galimybę įmanoma tik remiantis patikimais duomenimis. Akivaizdiems pokyčiams susijusiems su bažnytine architektūra, neliko abejingas tyrinėtojas J. Ruskinas: “Mes neturime teisės jų liesti. Jie nėra mūsų. Viena dalimi jie priklauso juos

---

²⁹ Conway H., Rowan R., *Understanding architecture*, London and New York, 1994, p. 45.

stačiams ir kita dalimi visoms žmonijos kartoms sekančioms po mūsų³⁰. Kilniosios architektūros atkūrimas buvo lygiai neįmanomas kaip ir mirusiojo prikėlimas. J. Ruskino teigimu, „restauravimas – totališkiausia destrukcija kokią pastatas gali patirti“³¹. „Tos dvasios, kurią suteikia tik kuriančiojo meistro ranka ir akis, negalima atkurti“³².

XX a. pirmoje pusėje Europos architektūros paveldosauginėje praktikoje dar išliko stilistinės restauracijos apraiškų, tačiau vis dažniau paminklai vertinti kaip praeities liudytojai ir stengtasi saugoti jų autentiškumą.

Šiuolaikinę architektūros paveldo paminklų apsaugą sąlygojo XX a. antroje dalyje priimti reikšmingi dokumentai. 1964 m. Venecijoje, Italijoje priimta Tarptautinė paminklų ir kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija apsprendė autentiškumo vertės svarbą restauravime. Tačiau XX amžiaus autentiškumo suvokimą vainikavo Nara autentiškumo dokumentas, priimtas 1994 m. lapkritį Japonijos Nara mieste. Šiame šaltinyje autentiškumas išskiriamas kaip esminis kokybės faktorius siekiant nustatyti vertes. Remiantis šiuo dokumentu, autentiškumo suvokimas atlieka fundamentalų vaidmenį visuose moksliniuose tyrimuose susijusiuose su kultūriniu paveldu, konservavimo ir restauravimo planavime (...) ³³. Vėliau seka Rygos chartija „Dėl autentiškumo ir istorinės rekonstrukcijos kultūros paveldo atžvilgiu“ priimta 2000 m. Rygoje, Latvijoje. Ši chartija skyrė ypatingą dėmesį šalims, kurios neseniai tapo nepriklausomomis ir „autentiškumo problemos tapo ypatingu rūpesčiu“³⁴. Autentiškumas nusakomas kaip kokybės kriterijus, pagal kurį kultūros paveldo požymiai (tarp kurių projektavimas, medžiagos, meistriškumas, aplinka, funkcija, tradicijos ir dvasia) patikimai ir tiksliai liudija jų reikšmę³⁵.

Taigi Europiniame kontekste nuo seno vyravo teorinė mintis, nuolat svarstyta apie priimtinausias apsaugos formas architektūros paveldo objektams. Tuo tarpu Lietuvos paveldosaugos sistemoje, tebėra kovojama už išsaugojimą. Šios padėties priežasčių derėtų pradėti ieškoti valstybingumo istorijoje. Karai, okupacijos bei pakankamai neseniai susigrąžinta

---

³⁰ *Preserving the Past. The Rise of Heritage in Modern Britain*, Edited by Michael Hunter. United Kingdom, 1996. p. 7.

³¹ Barthel D., *Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity*, New Jersey: Rutgers University Press, 1996, p. 108.

³² Ten pat.

³³ Nara autentiškumo dokumentas (The Nara document on Authenticity) 1994. http://www.international.icomos.org/charters/nara_e.htm (žiūrėta 2004 05 14)

³⁴ Rygos chartija. Dėl objektų autentiškumo ir rekonstrukcijos kultūros paveldo apsaugos požiūriu, *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 219.

³⁵ Ten pat, p. 220.

Lietuvos Nepriklausomybė, sąlygojo atsilikimą modernėjančioje paminklų apsaugoje. Dėl minėtųjų priežasčių, autentiškumas Lietuvoje - “(...) tai ištekliaus apibrėžties išvestinė, todėl jį galima suprasti įvairiai; supratimo būdą lemia ištekliaus istorinės reikšmės kontekstas”³⁶. Deja, susiklosčius aplinkybėms, autentiškosios sakralinės architektūros paveldo mūsų pasaulyje nėra daug išlikę. Įstatyminiai klausimai sutartinai siejasi su kritiniais valstybei politiniais įvykiais. Prisiminkime pirmąjį Lietuvos Respublikos įstatymą, 1919 m. rugpjūčio 18 dieną, kuomet buvo įkurta Valstybinė archeologijos komisija. Tikslas buvo “rinkti, saugoti ir tyrinėti Lietuvos praeities liekanas, susipažinti su surinktomis svetur ir rūpintis grąžinti išvežtas iš Lietuvos”³⁷. Istorikas Zenonas Ivinskis pastebėjo, jog Nepriklausomoje Lietuvoje trūko paprasčiausios paminklosaugos ir kultūros paminklo, kaip tikrojo istoriškumo liudininko, suvokimo. Kultūros paminklo vertinimo amplitudė svyravo tarp utilitarizmo ir patetinio patriotizmo. Nebuvo vienareikšmės sampratos apie paminklo autentiškumo ir panaudos sankirtas. Tai iliustravo tokie disonansai: į užkonservuotos Gelgaudų pilies rūsius vienuoliai pylė šakniavaisius.³⁸

Tarpukariu paminklų apsauga buvo pavesta prie muziejaus įsteigtos Lietuvos paminklų konservatoriaus pareigybės bei skyriaus, kuriame darbavosi keturi asmenys.

Po Antrojo pasaulinio karo buvo įsteigta paminklotvarkos darbų organizacija – Mokslinės restauracinės gamybinės dirbtuvės. Svarbus paminklosaugos laimėjimas tai, jog 1967 m. buvo priimtas Kultūros paminklų apsaugos įstatymas. Tiesa, jog iki pat 1994 m. Lietuva neturėjo Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo, kurio netobulumą bandoma ištaisyti 2004 m. priimtoje įstatymo pataisoje. Šie dokumentai pakankamai plačiai nusako nekilnojamąjį paveldą, tačiau nepateikia originalesnių sprendimo būdų. Rūpinamasi administracine tvarka, įtraukimu ar išbraukimu iš kultūros paveldo objektų registro ir t.t.. Nūdienėje Lietuvos įstatymdavystėje autentiškumas nusakomas kaip “kultūros paveldo objekto ar vietovės išlikusios savybės, apimančios pirminę ar istoriškai susiklosčiusią objekto paskirtį, išraišką ir savitą fizinį pavidalą - formą, panaudotas medžiagas, konstrukcijas, suplanavimą, atlikimo technologiją, aplinką”³⁹.

---

³⁶ Feilden B. M., Jokiletho J., *Pasaulio paveldo vietų ir vietovių priežiūros gairės*, Kultūros paveldo institutas: Vilnius: Savastis, 1998, p. 19.

³⁷ Glemža J., *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas*. Vilnius, 2002, p. 20.

³⁸ Keršytė N., *Lietuvos muziejai iki 1940 metų*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2003, p. 126.

³⁹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 153, p. 3.

Kadangi sakralinės architektūros paveldo išlikimą iki mūsų sąlygojo įvairūs restauravimo metodai, remiantis įvairiais šaltiniais nustatėme, jog svarbiausia religinės architektūros aktualizavimo priemonė yra jos pradinės paskirties išlaikymas. Religinio objekto pritaikymas kitoms reikmėms jau yra problemiškas. Grėsmė sakraliniam paveldui išskyla konservavimo ar restauravimo metu. Tačiau ICCROM (Tarptautinis kultūros vertybių konservavimo ir restauravimo centro) skelbiamuose straipsniuose nusakoma, jog netgi jei konservatorius yra kviečiamas įsikišti, religinio paveldo objektų vertinime privalo gerbti religines vertybes⁴⁰. Meninės vertybės neturi būti saugomos religinių sąskaita.

Šių dienų paveldosaugininkai eskaluoja suderinamumo reikalingumą nūdienėje paveldo apsaugoje, nes tai yra viena esminių teorinių bei metodinių nuostatų. Esą, suderinamumas paveldo apsaugoje reiškia naujų funkcijų, medžiagų, formų, atlikimo būdo ir kitų vizualinių bei fizinių savybių atitikimą, neprieštaravimą autentiškam paveldo objektui ir jo kultūrinėms vertybėms⁴¹.

Analizuojant restauravimo būdus, minimalaus įsikišimo politika, užtikrinant produktyvų konservavimą, iš esmės įrodė esanti pati geriausia bei patvirtino nuostatą, jog tinkamiausias elgesys siekiant išsaugoti architektūrą (priešingai nei muziejines kolekcijas) yra tolimesnis naudojimas. Autentiškoji paskirtis išlieka svarbiausia, nes tuomet nereikia keisti sakralinio statinio visumos. Tačiau jei tai nėra įmanoma, pravartu siūlyti naujus panaudos būdus, kurie derėtų su vietos ar statinio forma bei susietomis vertybėmis.

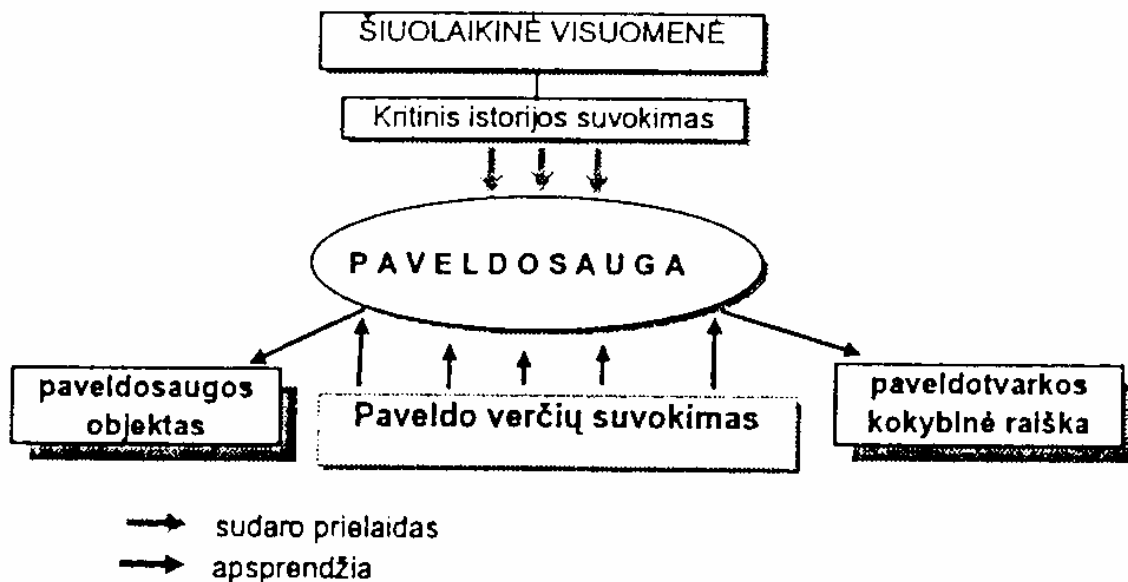
Šiuolaikinėje paveldosaugoje, funkcijos vertė sietina su ekonomine verte, nes palaikant pradinės funkcijos tęstinumą galima suderinti paveldo išteklių panaudojimą. Tinkami naudojimo būdai pasitarnauja išsaugojimui, tačiau dėl klaidingai parinkto utilitaraus pritaikymo, neatmetama nepageidautinų pokyčių pavojų grėsmė.

Paveldosaugos evoliucijos apžvalga atskleidžia raidos tendencijas: ryškėja paveldui priskiriamų verčių gausėjimo bei jungimosi kryptingumas; išskiriamos vertės lemia besiplečiančio paveldosaugos objekto sampratą, verčių apsprendžiami paveldo apsaugos būdai tampa vis labiau komplikuoti.

---

⁴⁰ ICCROM News Letter. 2004, June. Nr. 30. p. 4., <http://iccrom.org/> (žiūrėta 2006 04 10)

⁴¹ Feilden Bernard M., Jokiletho Jukka, *Pasaulio paveldo vietų ir vietovių priežiūros gairės*, Kultūros paveldo institutas: Vilnius: Savastis, 1998, p. 25.

1 schema. Paveldosaugos reiškinio formavimosi schema⁴²

Taigi šiuolaikinė paveldosauga yra tapusi tam tikru mąstymo procesu, kurio metu stengiamasi adekvačiai išsaugoti funkcijos autentiškumą bei bandyti suderinti įvairias paveldo aktualizavimo idėjas.

2. Lotynų apeigų katalikų architektūros palikimas Vilniuje

Išlikusių Vilniaus bažnyčių ir vienuolynų architektūra bene daugiausia atspindi vertingiausią religinio paveldo dalį Lietuvoje. Statiniai gausiai iliustruoja miesto istoriją bei reprezentuoja vyravusius architektūrinius stilius, pradedat gotikos ir baigiant modernizmo kūriniams.

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė yra vienas vėliausiai priėmusių krikščionybę ir ilgiausiai išlaikiusių pagonybės tradicijas kraštas. Tačiau, katalikybės apraiškos architektūroje

⁴² Riaubienė E., *Lietuvos architektūros paveldosauga (1918-2000): teisinės galimybės ir tvarkymo rezultatai*, daktaro disertacijos santrauka, Vilnius: Technika, 2003, p. 14.

aptinkamos jau karaliaus Mindaugo laikais. Kai kurie archeologai mano, kad Vilniaus katedros požemiuose rasti ankstyviausio mūrinio pastato pamatai priskirtini Mindaugo katedrai. Tolimesnieji postūmiai link krikščionybės siejami su kunigaikščiu Gediminu. Paminėtina, kad jo valdymo laikotarpiu jau buvo toleruojami kitatikiai. Į Lietuvą kvietė pirklus bei kitais būdais stengėsi garsinti Vilnių kaip miestą bei sostinę. Vėliau, su Krikščionybės įvedimu, plačiai išplito ir bažnyčių statyba, kuri išskyrus sovietmetį, tęsėsi visais istoriniais laikotarpiais.

Vilniaus miesto sakralinis architektūros paveldas nuolat patirdavo destruktijas įvairių politinių įvykių ar stichinių nelaimių metu, todėl daugelyje objektų atsispindi stilių skirtingumas, nevientisa meninė dermė. Tačiau didžiausi praradimai siejami su XX a. II pusėje vyravusia sovietine strategija, kuomet religiniuose statiniuose priverstinai pakeista tikroji funkcija.

2.1. Bažnytinio paveldo pokyčiai sovietmečio epochoje

Sovietinės okupacijos metais, būtent nuo Lietuvos sostinės pradedami katalikiškojo palikimo turinio pokyčiai. Iki šiol buvusi įtakinga ir nepriklausoma Bažnyčia totalitarinėje sistemoje tolerancijos nesulaukė. Krašto sovietizacijos banga net tik radikalai pakeitė politinę ir socialinę struktūrą, bet sukūrė esmiškai skirtingus valstybės ir bažnyčios santykius⁴³. Tvirtindami, jog: “(...) Lietuvoje katalikų dvasininkija gerai organizuota, (...) ir mano turinti didelių galių”⁴⁴, sovietiniai ideologai sutelkė didžiausias pastangas religijai sunaikinti ir neutralizuoti.

Oficialia kampanijų prieš Katalikų Bažnyčią vykdytoja ir net iniciatore buvo LSSR Religinių kultūrų reikalų taryba prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos⁴⁵ (toliau RKRT). Čia dirbę įgaliotieji asmenys tapo “tarpininkais” tarp valdžios⁴⁶ ir pasauliečių. Įsakymai persekioti bažnyčias buvo gaunami iš Maskvos, o sovietiniai veikėjai Lietuvoje savo veiksmus bei iniciatyvas prieš religiją derino su Maskvoje esančiomis institucijomis.

---

⁴³ Vardys V., *Katalikai ir komisarai: Pirmoji pažintis*, in: Krikščionybė Lietuvoje, Čikaga, 1997, p. 367.

⁴⁴ 1994 m. gruodžio 27 d. A. Gailevičiaus raštas I. Polianskiui, LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 1, l. 1

⁴⁵ Laukaitytė R., Mėginimai sovietizuoti Lietuvos Bažnyčią 1994-1949 metais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1997 Metai, 1998, p. 179.

⁴⁶ Reguliariai siusdavė slapta pažyma apie veikiančius maldos namus.

Išskirtini du sovietinio požiūrio į sakralinį paveldą etapai:

- Pirmąjį vadintume “priešiškuoju”, kurio metu buvo stengiamasi “pažeminti” bažnyčios simbolinį statusą, ją pritaikant itin utilitarinei, ar techninei paskirčiai – sandėliui, saugyklai ir dirbtuvėms.
- Antrajame etape bažnyčioms pripažįstama kultūrinė-estetinė funkcija. Dalis jų paverčiamos muziejais ir koncertų salėmis.

2.1.1. “Priešiškasis” periodas

Priešiškas požiūris į religinį paveldą Lietuvoje įtvirtinamas pirmaisiais pokario metais. Bažnyčios padėtis valstybėje buvo ypatingai sunki. Izoliuota nuo dalies visuomenės, mokymo, valstybinių įstaigų, persekiojama, kaltinama visokiomis “nuodėmėmis”, apkrauta mokesčiais, ji neteko turėto vaidmens, privilegijų, gyvavo vien aukojančia veikla⁴⁷. Jau 1945 m. vasario 16 dienos raštu RKRT pirmininkas I. Polianskis nurodė: “pradėti visų religinių bendruomenių ir jų dvasininkų registraciją, o taip pat ir religinio sluoksnio vykdomųjų organų registraciją”⁴⁸. Nepraėjus ilgam laikotarpiui, 1948 m. RKRT įgaliotinis Bronius Pušinis užbaigė registracijos sąrašą ir apkaltinęs dvasininkiją sovietinių įstatymų nesilaikymu, pradėjo ekonomines sankcijas prieš Katalikų Bažnyčią⁴⁹ Lietuvoje. Nekilnojamasis bažnytinis turtas (visos bažnyčios, vienuolynai, pastatai ir gyvenamieji namai) buvo nacionalizuotas⁵⁰. Visoje šalyje nacionalizuoti apie 900 maldos namų, vienuolynų bei religinių bendruomenių gyvenamųjų namų⁵¹.

⁴⁷ Indrulaitis A., Bažnyčia pokario metais, *Kultūros paminklai*, Vilnius: Savastis, 1994, Kn. 1., p.146.

⁴⁸ 1945 m. vasario 16 d. I. Polianskio raštas A. Gailevičiui, LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 4. l. 4.

⁴⁹ 1948 m. balandžio 21 d. slaptas B. Pušinio raštas Lietuvos TSR Ministrų Tarybai. “(...) siunčiame Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsako projektą dėl maldos namų ir vienuolynų nacionalizavimo. Prašome šį įsako projektą pateikti Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui apsvarstyti ir priimti”. LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 15, l. 14.

⁵⁰ 1948 m. birželio 21 d. B. Pušinio slaptas raštas Darbo žmonių tarybos vykdomojo komiteto pirmininkui:

“Einant Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku visų tikybų maldos namų (bažnyčių, cerkvių, mečečių, kirkių, ir t.t.) pastatai yra nacionalizuojami. Maldos namų pastatas gali būti išnuomotas religinei bendruomenei, užsiregistravus pas Tarybos Religinių Kultūrų reikalams prie Ministrų Tarybos TSRS Įgaliotinio LTS Respublikai, neribotam laikui ir nemokamai”.

“Vienuolynui maldos namo pastatas gali būti išnuomotas, jei šitų vienuolių vietoj yra 20 asmenų. Šiuo atveju reikalinga vadovautis:

Pirminės bažnyčių funkcijos pasikeitimai Vilniuje prasideda 1948-1949 metais, kai vyko didžiųjų bažnyčių ir vienuolynų⁵² uždarymo akcija. Dalis katalikiškosios architektūros statinių pritaikyta įvairioms įstaigoms, sandėliavimui ar gyvenamajai paskirčiai. Pavyzdžiui:

- Šventosios Dvasios bažnyčia priklausančiame ir dominikonų vienuolyne sovietiniu laikotarpiu buvo įsikūrusios įstaigos.
- Viešpaties Dangun Žengimo bažnyčios patalpose buvo įrengtos Lietuvos nacionalinio muziejaus fondų saugyklos. Misionierių vienuolynas pritaikytas ligoninei išlikusiai mūsų dienomis.
- Prie Šv. Arkangelo Rapolo bažnyčios buvęs jėzuitų vienuolynas pritaikytas kultūros paminklų restauravimo trestui.
- Sakralinio paveldo neutralizacijos procese ypatingai nukentėjo Šv. Ignoto bažnyčia, kurioje išgriauti altoriai, vargonai ir įrengti sandėliai. Vėliau ji buvo pritaikyta kino studijos reikalams. Gretimuose jėzuitų noviciato pastatuose įsikūrė Aklujų draugijos spaustuvė, karinis komisariatas. Dalis pastatų buvo restauruoti bei pritaikyti mokslinės technikos bibliotekai.
- Prie Švč. Trejybės bažnyčios esančiame bazilijonų vienuolyno vyrų name 1946-1960 m. veikė Vilniaus pedagoginis institutas, 1964-1969 m. – Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialas⁵³, o nuo 1969 m. Vilniaus Inžinerinis statybos institutas. Moterų vienuolyno dalyje buvo gyvenamieji butai. Pačioje bažnyčioje nuo septinto dešimtmečio veikė studentų klubas.
- Švč. Mergelės Marijos Dievo Motinos Ėmimo į Dangų bažnyčia perduota centriniam valstybiniam archyvu. Pranciškonų vienuolyno dalis patalpų priklausė archyvu, o kitos buvo gyvenamos arba ūkinės paskirties. Vėliau čia įrengti Mokslo ir technikos rūmai.

---

1. Ar prašomo pastato patalpa atitinka vienuolių kiekiui.

2. Ar nėra reikalo, visos esamos šioje vietoje vienuolių grupės, apjungti į vienus maldos namus.

3. Ar dėl mažo vienuolių skaičiaus verta duoti atskirus maldos namus”. LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 15, l. 47.

⁵¹ Indrulaitis A., Bažnyčia pokario metais, *Kultūros paminklai*, Vilnius: Savastis, 1994, Kn. 1., p. 145.

⁵² 1948 m. balandžio 21 d. slaptas B. Pušinio raštas Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininkui Gedvilui. “Su šiuomi siunčiame slaptą nutarimo projektą dėl “Benediktinių” vienuolyno perkėlimo iš Vilniaus į miestelį Juodšilė ir prašome Ministrų Tarybą priimti šį nutarimą”. LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 15, l. 16.

⁵³ Levandauskas V., Šventosios Trejybės cerkvės ir bazilijonų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 238.

- Šv. Stepono bažnyčioje buvo sandėliuojamos medžiagos ir specialistų teigimu, tuo laikmečiu pastato interjeras buvo suniokotas nepalyginamai labiau nei per karus, ar gaisrus⁵⁴.
- Švč. Jėzaus Širdies bažnyčioje įrengtas kalėjimas, kuris veikia iki šių dienų.
- Viešpaties Jėzaus bažnyčia sovietiniu laikotarpiu buvo visuomeninės paskirties pastatas. Trinitorių vienuolynas buvo sovietinio garnizono patalpa.
- Greta Švč. Trejybės, vadinamosios Trinapolio bažnyčios veikusiame trinitorių vienuolyne įkurdinta ligoninė, o vėliau – turizmo bazė.
- Šv. Kotrynos bažnyčia tarybiniais metais priklausė Vilniaus dailės muziejui, joje buvo įrengtas sandėlis, o vienuolyno patalpose – įstaigos ir butai⁵⁵.
- Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčią, stovėjusią greta Lenino aikštės (dabar Lukiškių), norėta nugriauti, nes sovietmečiu aikštė buvo numatyta kaip svarbiausia respublikos administracinė vieta, joje planuota statyti Vyriausybės rūmus⁵⁶. Ilgą laiką buvusi apleista, čia įrengtas daržovių ir vaisių sandėlis, o vėliau buvo operos ir baleto teatro žinioje. Vienuolynas priklausė tarybinei klinikinei ligoninei.
- Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia buvo naudojama kaip sandėlis.

Išanalizavę konkrečių duomenų pateikiančius tekstus⁵⁷, kaip 1950 m. buvo naudojamos uždarytos Vilniaus bažnyčios gavome lentelę:

⁵⁴ Vilniuje restauruojama Šv. Stepono bažnyčia, www.xxiamzius.lt/numeriai/2005/11/11/ora_02.html (žiūrėta 2006 04 25)

⁵⁵ Vilniaus buvęs benediktinių vienuolynas ir Šv. Kotrynos bažnyčia, <http://vienuolynai.mch.mii.lt/V64-75/Vilnbenedikt.htm> (žiūrėta 2006 04 15)

⁵⁶ Čepaitienė R., Vilniaus bažnyčių likimas sovietmečiu (1944-1990), *Liaudies kultūra*, 2002, Nr. 5, p. 33.

⁵⁷ Truska L., *Lietuva 1938-1953 metais*, Kaunas: Šviesa, 1995, p. 172.

Bažnyčia	Pakitusi paskirtis
Arkikatedra ⁵⁸	Tuščia
Šv. Mykolo	Tuščia
Misionierių	Sporto salė
Šv. Kazimiero ⁵⁹	Grūdų sandėlis
Visų Šventųjų	Grūdų sandėlis
Pranciškonų	Archyvas
Šv. Kotrynos	Grūdų sandėlis
Šv. Jurgio	Knygų sandėlis
Šv. Ignoto	Popieriaus sandėlis
Šv. Trejybės	Sporto salė
Šv. Juozapo	Tuščia
Šv. Jono bažnyčia	Baldų sandėlis
Vizičių	Cukraus sandėlis
Šv. Baltramiejaus	Dailininkų dirbtuvės
Šv. Andriejaus	Garažai ir sandėlis
Šv. Kryžiaus	Tuščia
Trinapolio	Tuščia
Bernardinų	Sandėlis

1 lentelė. Vilniaus bažnyčių paskirtis 1950 m.

Taigi lentelė parodo pirminės funkcijos “disonansus”, kurie įvykdyti besistengiant absoliučiai neutralizuoti religiją ir per gana trumpą laikotarpį pakeisti tikrąją sakralinių objektų funkciją.

2.1.2. “Estetinė” politika

Po diktatoriaus J. Stalino mirties, keitėsi totalitarinė santvarka. Palaipsniui pereita prie “švelnesnių” režimo formų. Pokyčiai paveikė Lietuvos Katalikų Bažnyčios santykius su sovietine valdžia. 1953-1960 m. susilpnėjus valdžios kontrolei, Bažnyčia pajuto palengvėjimą ir materialiai: nustotos uždarinėti bažnyčios, sutvarkyti kunigų pajamų mokesčiai, atsirado

⁵⁸ 1945 m. komunistinė valdžia katedrą nusavino, nuėmė nuo viršaus šventųjų statulas (...). Girnius K. K., Nelygi kova tęsiasi: katalikų pasipriešinimas po 1978 m. in: *Krikščionybė Lietuvoje*, Čikaga, 1997, p. 543.

⁵⁹ Į Šv. Teresės bažnyčią ir Aušros Vartus einantys tikintieji matydavo, kaip iš visa Didžiąja gatve nusitęsusios raudonosios gurguolės vežimų iškraunami grūdai į sandėliu paverstą Šv. Kazimiero bažnyčią. Ten pat, p. 172.

galimybė remontuoti senas ir netgi pastatyti vieną kitą naują bažnyčią⁶⁰. Pastebėtina, jog XX a. VI-VIII dešimtmečiuose “pagerėjo” dalies uždarytųjų Vilniaus šventovių sąlygos. Joms pritaikytas estetinis vaidmuo, jos paverčiamos muziejais ir koncertų salėmis.

Svarbiausioji Lietuvos šventovė Arkikatedra bazilika uždaryta⁶¹ 1949 m. Pradžioje čia ketinta įrengti variklių remonto dirbtuves, kurį laiką šis sakralinės architektūros objektas buvo pasmerktas sunykimui ir išgrobstymui. Tačiau 1952 m. priimtas tuometinių intelektualų siūlymas jame įkurti paveikslų galeriją ir išlikę dailės kūriniai buvo perduoti dailės muziejui. Vilniaus dailės muziejaus direktoriaus P. Gudyno 1956 m. kovo 16 d. įsakymu: Dailės muziejaus skyriaus vedėjas V. Drėma kartu su moksline bendradarbe P. Svičiulienė buvo įpareigoti atrinkti eksponatus, parengti vaizduojamosios (Vakarų Europos feodalinės ir Lietuvos ikitarybinės) dailės ekspozicijos planus, Vilniaus skyriaus vedėjas J. Maceika – parengti Katedros istorijos ekspozicijos planą, Taikomosios dailės skyriaus vedėja J. Katinaitė – atrinkti ir parengti taikomosios dailės kūrinių ekspoziciją, o direktoriaus pavaduotojas V. Uloza – parengti bendrą ekspozicijos planą⁶². 1956 m. birželio 5 d. muziejaus mokslo taryba teigiamai įvertinusi ekspozicijas nutarė galeriją atidaryti lankymui. Taigi nuo 1956 m. šventovė buvo žinoma ir lankoma kaip **Paveikslų galerija** (paryškinta L. I.). Vėliau čia pradėti rengti vargonų koncertai (kuomet klausytojai sėdėdavo nugara į altorių).

Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia papildė pirmųjų muziejais verčiamų bažnyčių gretas. 1956 m. bažnyčia atnaujinta, pritaikyta **Architektūros muziejui**⁶³, kuris išliko iki nesėdžių laikų.

---

⁶⁰ Streikus A., Lietuvos katalikų bažnyčia 1940-1990 m., *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, T. XII, 1998, p. 54.

⁶¹ B. Pušinis 1949 m. liepos 11d. pranešė I. Polianskiui, kad Vilniaus arkikatedroje pamaldos jau nebevyksta ir forminamas jos uždarymas. Šventovę bandė išgelbėti Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas. Vėliau B. Pušinis apie tai rašė I. Polianskiui: “Aš labai atsargiai išaiškinau jam padėtį ir atrodė, jog viskas aišku ir išsąmoninta. Liepos 20 d. iš pat ryto pas mane atėjo kapitulos pirmininkas bei narys ir iškelė klausimą arba – arba, t.y. arba lieka katedra jam ir jis perima arkivyskupiją, arba ne ir ne. Aš atsakiau, kad tai laikau ultimatumu ir šaltojo karo paskelbimu, kuriam ragina ir Vatikanas, kad mes šaltojo karo nenorime, bet jeigu mums jį skelbia, tenka iššūkį priimti, bet šaltąjį karą mes tęsime iki galo. (...) Katedros bažnyčia liko be kunigo, nes tikintieji mažai ją lanko, direktyvinės organizacijos tvirtai nusprendė joje įrengti istorijos muziejų”. in 1949.VII.21 B. Pušinio raštas I. Polianskiui, LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 19, l. 1.

Vilniaus arkikatedros uždarymu džiaugėsi ir A. Sniečkus. 1960 m. gruodžio mėn. jis rašė: SSKP CK: “Katedros uždarymas turėjo didelę reikšmę kovojant dėl katalikų bažnyčios pozicijų susilpninimo, nes katedros bažnyčia buvo ne tik didžiausia iš visų veikiančių bažnyčių (65 tūkst. kv. m.), bet ir religinis centras, darantis neabejotiną poveikį gyventojams”. in Misius K., Bažnyčių uždarinėjimas Lietuvoje pokario metais, *Lietuvos katalikų mokslų akademijos metraštis*, 1998, t. XII, p. 86.

⁶² Indrulaitis A., Bažnyčia pokario metais, *Kultūros paminklai*, Vilnius: Savastis, 1994, Kn. 1., p. 148.

⁶³ Jankevičienė A., Šv. Mykolo bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 476.

XX a. VII dešimtmetyje į kultūros įstaigomis verčiamų bažnyčių tarpą pateko ir Šv. Kazimiero bažnyčia. Nuo 1963 m. čia įkurdintas **Ateizmo muziejus**⁶⁴, o po zakristija esantis rūšys pritaikytas muziejaus kino salei⁶⁵.

Vėlesni kultūriniai pokyčiai dalį uždarytųjų bažnyčių palietė VIII dešimtmetyje.

Pirmoji buvo pertvarkyta Visų Šventųjų bažnyčia ir 1967-1975 m. restauruota pagal architektės Aldonos Švabauskienės projektą⁶⁶. Bažnyčioje nuo 1975 m. veikė Dailės muziejaus **Liaudies meno muziejus**, čia buvo įrengta ekspozicija.

Šv. Kryžiaus bažnyčia 1949-1956 m. priklausė įvairioms kultūros įstaigoms⁶⁷. Vėliau ji pateko į estetinei funkcijai pritaikomų bažnyčių sąrašą. 1976 m. pagal architektų Auksės Eidukevičienės ir Jono Zibolio projektą restauruota, joje įrengta 130 vietų salė, vadinama **Mažąja baroko sale**, kuri pritaikyta vargonų ir kamerinės muzikos koncertams⁶⁸.

Sovietmečiu itin smarkiai nukentėjo Šv. Jono bažnyčia. Uždaryta jau 1948 m. buvo paversta baldų sandėliu. Situacija pasikeitė tik VIII dešimtmečio pabaigoje. 1964-1979 m. bažnyčia restauruota pagal architekto Romano Jalovecko projektą⁶⁹. 1979 m. bažnyčioje įsikūrė **Mokslo muziejus**⁷⁰, kuriame vykdavo vargonų, kamerinių, simfoninių orkestrų ir chorų koncertai.

Tačiau ne visos Vilniaus bažnyčios sovietiniu laikmečiu buvo priverstos pakeisti funkcijos autentiškumą. Išanalizavę šaltinius, gavome paliktų veikti⁷¹ bažnyčių ir koplyčių sąrašą:

---

⁶⁴ Vilniaus Šv. Kazimiero (jėzuitų) bažnyčia, <http://www.jesuit.lt/b-kazim.htm> (žiūrėta 2006 05 20).

⁶⁵ Čerbulėnas K., Šv. Kazimiero bažnyčios ir jėzuitų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 242.

⁶⁶ Čerbulėnas K., Ramonienė D., Visų Šventųjų bažnyčios ir karmelitų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 435.

⁶⁷ Levandauskas V., Bonifratrų vienuolyno ir bažnyčios ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 314.

⁶⁸ Ten pat, p. 315.

⁶⁹ Čerbulėnas K., Jankevičienė A., Šv. Jono bažnyčia, *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 531.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Vykdytą 1948 m. kovo mėnesį priimtą dislokacijos planą, nutarta palikti veikti 10 parapijinių bažnyčių. Įgalotinio B. Pušinio 1949 m. vasario 25 d. raštas I. Polianskiui, LCVA, f. R-181, ap. 3, b. 18, 1. 1.

1. Šv. Apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia
2. Šv. Arkangelo Rapolo bažnyčia
3. Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos Gailestingumo Motinos koplyčia
4. Šv. Dvasios bažnyčia
5. Šv. Kazimiero bažnyčia (Naujojoje Vilnioje)
6. Šv. Kryžiaus atradimo Kalvarijų bažnyčia
7. Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia
8. Koplytėlė (S. Dariaus ir S. Girėno g. 10)
9. Šv. Mikalojaus bažnyčia
10. Šv. Onos bažnyčia
11. Pavilnio Kristaus Karaliaus ir Švč. Kūdikėlio Jėzaus Teresės bažnyčia
12. Šv. Teresės bažnyčia

Tyrimas atskleidė, jog XX amžiuje vyravusi totalitarinė sistema, suardė autentiškas Lietuvos katalikų pasaulio tradicijas ir suniokojo sakralinės architektūros paveldą. Valstybė sugebėjo greitai neutralizuoti Bažnyčią kaip politinį, ideologinį priešininką, toleruodama tik kontroliuojamą pasaulėžiūrinę opoziciją⁷². Bendradarbiaujant su “uoliais” vietos veikėjais, per gana trumpą laikotarpį visoje Lietuvoje uždaryti visi gyvavusieji katalikų vienuolynai (22 vyrų ir 62 moterų), atlikę nepaprastai svarbų dvasinio gyvenimo centro vaidmenį. Remiantis įvairiais motyvais, uždarytos beveik 240 bažnyčių, iš kurių virš 20 Vilniuje. Ypatingai nukentėjo Vilniaus sakralinės architektūros paveldas: susprogdinti Trys Kryžiai Pilkajame kalne bei Vilniaus Kalvarijų koplyčios (sveikos išliko tik šventoriuje), o uždarytų bažnyčių funkcijos autentiškumą pakeitė skaudūs pokyčiai: unikalių vertybių naikinimas, pastatų panauda kardinaliai pakeitus jų tikrąją funkciją. Tik daliai religinės architektūros paveldo objektų “pasisekė” ir XX a. VI-VIII dešimtmečiais jiems pritaikyta artimesnė – estetinė funkcija. Tačiau sovietiniu laikotarpiu tikintiesiems nebuvo sugrąžinta nė viena okupacinės valdžios uždaryta bažnyčia.

---

⁷² Laukaitytė R., Mėginimai sovietizuoti Lietuvos Bažnyčią 1994-1949 metais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1997 Metai, 1998, p. 197.

3. Religinio palikimo aktualizavimo problemos

Šiuolaikiniame pasaulyje religinis paveldas nebėra savaimė suprantamas kaip kultinę ir liturginę prasmę atspindintis palikimas. Įdomu, kaip dabartinė paveldosauga siekia aktualizuoti religinį kulto pastatų aspektą? Ar juntami poslinkiai šioje srityje? Analizuojamame kontekste siekiame pateikti išskirtinę veiklą vykdančius pavyzdžius bei tyrinėti teigiamos informacijos atvejus, kuriuose propaguojami simbolinių ir kitokių prasmų aiškinimai, kurie modernėjančioje visuomenėje nėra adekvačiai suvokiami.

Lietuvoje, vos pasibaigus sovietinei okupacijai, stengtasi nedelsiant atkurti nuo seno gyvavusias religines praktikas bei atnaujinti svarbius teisinius ryšius. Jau 1990 m. buvo paskelbtas Katalikų Bažnyčios padėties Lietuvoje restitucijos aktas⁷³. Sekančiais metais atkurti Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto diplomatiniai santykiai⁷⁴. Netrukus įsteigtos Vilniaus ir Kauno bažnytinės provincijos.

Kaip jau anksčiau minėjome, daugelis Vilniaus bažnyčių ilgą laiką buvo apleistos ir atskirtos nuo tikinčiųjų, jose veikė muziejai, sandėliai bei kiti su funkcijos autentiškumu nieko bendro neturintys veiksniai. Dėl nurodytų priežasčių itin svarbu religinį paveldą įtraukti į dabartyje vykstančius procesus ir skleisti nūdienos visuomenėje.

3.1. Nūdienos Vilniaus pavyzdžiai

Religinio palikimo aktualizavimo procesai vykdomi siekiant išryškinti jo svarbą dabartyje. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, o religinėms bendruomenėms remiantis Restitucijos aktu susigrąžinus maldos vietas, pradėtas sakralinio architektūros paveldo restauravimo laikotarpis. Neretai bažnyčios atkuriamos jungiant Bažnyčios, tikinčiųjų ir valstybės finansinius išteklius.

---

⁷³ <http://katalikai.lt> (2006 04 15)

⁷⁴ 2000 m. įsigaliojo Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos sutartis, <http://katalikai.lt> (žiūrėta 2006 05 20)

Atlikę Vilniaus bažnyčių padėties Nepriklausomybės metais tyrimą nustatėme, kad po 1989 m. atidaryti ir naujai pastatyti sekantys katalikų kulto objektai:

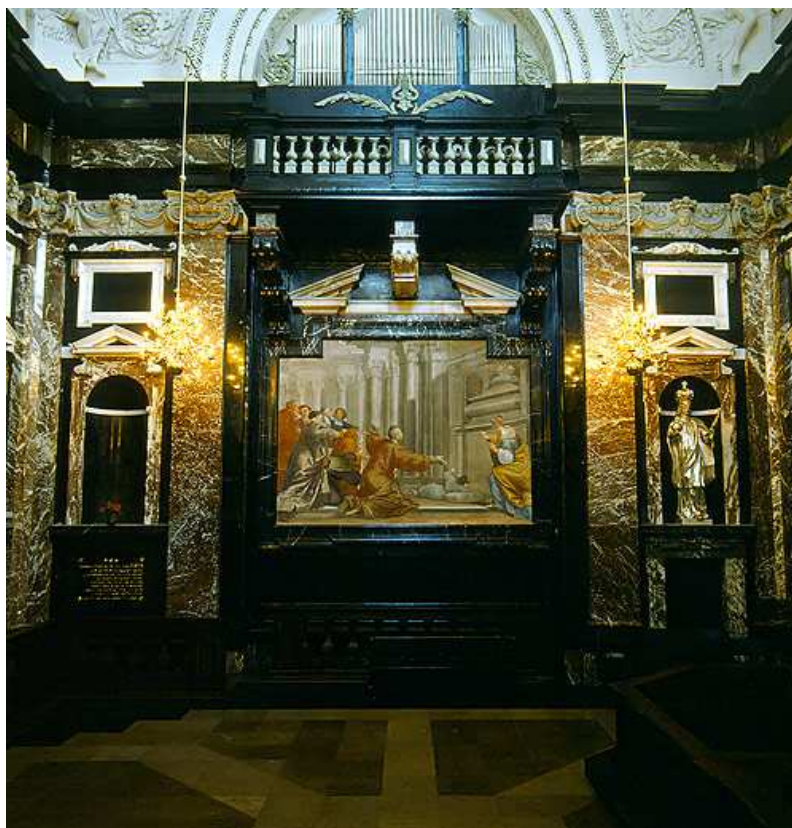
1. Arkikatedra Bazilika
2. Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia
3. Šv. Baltramiejaus bažnyčia
4. Dievo Apvaizdos parapijos bažnyčia
5. Šv. Jono bažnyčia
6. Šv. Kazimiero (jėzuitų) bažnyčia
7. Šv. Kryžiaus (bonifratrų) bažnyčia
8. Naujai pastatyta Lietuvos karo akademijos Šv. Anzelmo koplyčia
9. Švč. Mergelės Marijos į Dangų Ėmimo bažnyčia
10. Naujai pastatyta Palaimintojo vysk. Jurgio Matulaičio bažnyčia
11. Naujai pastatyta Šv. Pranciškaus ir Bernardino bažnyčia
12. Naujai pastatyta Šv. Jono Bosko bažnyčia
13. Rasų kapinių koplyčia
14. Siuzino – Labdarių koplyčia
15. Naujai pastatyta Šv. Juozapo bažnyčia (kunigų seminarija)
16. Trys Kryžiai
17. Trinapolio Švč. Trejybės bažnyčia
18. Naujai pastatyta Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos koplyčia
19. Viešpaties Jėzaus bažnyčia
20. Visų Šventųjų bažnyčia
21. Šv. Kotrynos bažnyčia

Reikšmingiausi iš restauruotų ir teberestauruojamų objektų yra: Vilniaus Arkikatedra, Šv. Trejybės bažnyčia, Šv. Kazimiero bažnyčia, Pranciškonų (mažesniųjų brolių konventualų)

Švč. Mergelės Marijos Dievo Motinos Ėmimo į Dangų bažnyčia, Šv. Kotrynos bažnyčia, Šv. Mikalojaus bažnyčia, Visų Šventųjų bažnyčia, Bernardinų bažnyčia ir Šv. Stepono bažnyčia⁷⁵.

Vienas svarbiausių įvykių krikščionių pasauliui yra 1989 m. **Vilniaus Arkikatedros** (paryškinta L. I.) sugražinimas tikintiesiems. Tų pačių metų vasario 5 dieną iškilmingai atšventinta, ji vėl tapo svarbiausia Lietuvos šventove.

Nr. 1. Šv. Kazimiero koplyčios šoninė siena su Michelangelo Palloni freska "Stebuklas prie šv. Kazimiero karsto"⁷⁶

Arkikatedroje yra vienuolika koplyčių: Šv. Kazimiero (arba Karališkoji), Valavičių, Švč. Marijos, Šv. Vladislovo, Vyskupų, Lajolos, Šv. Pauliaus, Goštautų, Šv. Petro, Išganytojo karsto ir Kęsgailų⁷⁷. Pirmąją koplyčią 1397 m. fundavo Vilniaus vyskupas Andriejus Vasila,

⁷⁵ Ilgą laiką apleistoje, dabar grąžintoje Vilniaus Arkivyskupijos kurijai, kurios fasadų konservavimui ir restauravimui Kultūros paveldo departamentas 2005 m. skyrė finansavimą, Vilniuje restauruojama Šv. Stepono bažnyčia, www.xiamzius.lt/numeriai/2005/11/11/ora_02.html (žiūrėta 2006 04 29)

⁷⁶ <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/arkikatedra/kazimierokopl/> (žiūrėta 2006 05 20).

⁷⁷ <http://ldmuziejus.mch.mii.lt/Muziejusirpataliniai/Arkikatedra.htm#koplycia> (žiūrėta 2006 05 20).

kuris pageidavo, kad jam numirus, jo kūnas čia būtų palaidotas ir laikomos pamaldos⁷⁸. Vėliau koplyčias katedroje, kaip savo šeimos ar giminės mauzoliejus, statė Lietuvos Didieji kunigaikščiai, didikai, vyskupai bei kiti dvasininkai⁷⁹. Ši šventovė palaiptams virto savitu panteonu.

Nr. 2. Šv. Kazimiero (Karalių) koplyčia⁸⁰

Kaip žinia, didžioji dalis katedrų turi bent vieną turistus pritraukiančią simbolį⁸¹. Šioje šventovėje svarbiausių sakralinių bei estetinių relikvijų vaidmuo tenka Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio sūnaus Šv. Kazimiero koplyčiai su joje įprasmintomis relikvijomis (žr. Nr.). 1484 m. kovo 4 d. karaliaiui mirus Gardino pilyje, jo kūnas palaidotas Vilniaus katedros karališkoje koplyčioje⁸². 1602 m. Kazimieras buvo kanonizuotas, pripažintas

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/arkikatedra/kazimierokopl/> (žiūrėta 2006 05 20)

⁸¹ Boniface P., and Fowler J. P., *Heritage and Tourism in "the global village"*, Routledge, London, 1993, p. 133.

⁸² <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/arkikatedra/kazimierokopl/> (žiūrėta 2006 05 20)

šventuoju. 1624 m. kunigaikščio Žygimanto III rūpesčiu pradėta statyti koplyčia Šv. Kazimierui pagerbti⁸³.

Šios koplyčios statybai naudotos prabangios medžiagos, ją dekoravo žymūs to meto dailininkai. Koplyčia-mauzoliejus užbaigta 1636 m., čia iškilmingai perlaidotas Šv. Kazimiero kūnas⁸⁴. Vėliau ši koplyčia daugelį kartų atnaujinta ir restauruota.

Arkikatedroje svarbios paminklinės lentos – marmuro plokštės, kurios įmūrytos pilioriuose, navų bei koplyčių sienose. Jose dominuoja lotyniški įrašai, skirti vyskupams, kunigaikščiams bei kitiems istoriniams asmenims bei jų šeimų nariams atminti⁸⁵.

Lankytojų dėmesį patraukia Arkikatedros požemiai, kurie yra laikytini istorine-archeologine atrakcija. Čia įrengtose kriptose buvo laidojami garsių Lietuvoje giminių šeimų nariai. Šiuo metu bažnyčia jau reprezentuojama virtualiame pasaulyje ir artimiausiu metu ketinama sukurti ekskursiją, kuri suteiks galimybę “virtualiai pasivaikščioti po Vilniaus Arkikatedrą ir jos požemius”⁸⁶.

Ypatingai reikšmingas **Švč. Trejybės** bažnyčios atkūrimas, kuri 2004 m. balandžio 18 dieną atšventinta ir Vilniaus arkivyskupo kardinolo Audrio Juozo Bačbio rūpesčiu baigta restauruoti. Šiuo metu ji yra paskelbta Dievo Gailestingumo šventove. Aptariamoje maldos vietoje patalpintas, Lietuvoje bei visame katalikų pasaulyje garsėjantis praeito amžiaus Dievo gailestingumo ženklas – pagal mistikės, lenkų kilmės sesers Marijos Faustinos Kovalskos patirtus regėjimus 1934 m. dailininko Eugenijaus Kazimirovskio nutapytas Gailestingąjo Jėzaus paveikslas, kuris neretai dar vadinamas Dievo Gailestingumo paveikslu (žr. Nr. 3).

Pirmą kartą šis paveikslas viešai pagerbtas 1935 m. Aušros Vartų koplyčioje, Velykų penktadienio, šeštadienio bei Atvelykio sekmadienio tridieniu užbaigiant Jubiliejinio pasaulio Atpirkimo metus⁸⁷. Tridienio pamaldose dalyvavusi ses. Faustina savo dienoraštyje rašė mačiusi, kaip Išganytojo ranka paveiksle judėjusi, kryžiaus ženklu laimindama susirinkusius.

Pats paveikslas atrodęs lyg gyvas, iš jo trykštantys skverbėsi į žmonių širdis ir sklydę tolyn...⁸⁸ Išganytojas pasireiškė būtent taip, kaip vaizduojamas paveiksle. Vilkintis sujuostą baltą tuniką, pakėlęs dešinę ranką laimina žmones. Kraujo ir vandens spinduliai, trykštantys iš

⁸³ <http://ldmuziejus.mch.mii.lt/Muziejusirpadaliniai/Arkikatedra.htm#koplyčia> (žiūrėta 2006 05 20)

⁸⁴ <http://ldmuziejus.mch.mii.lt/Muziejusirpadaliniai/Arkikatedra.htm#koplyčia> (žiūrėta 2006 05 20)

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ <http://www.katedra.lt/article/archive/29/> (žiūrėta 2006 05 16)

⁸⁷ *Jėzau, pasitikiu Tavimi*, sudarė Grabytė J., Vilnius, 2006, p. 13.

⁸⁸ Ten pat.

pervertos Jėzaus Širdies (paveiksle ją pridengia šviesos pluoštai), žaizdos ant delnų ir pėdų primena Didžiojo Penktadienio įvykius⁸⁹.

Nr. 3. Dievo Gailestingumo paveikslas⁹⁰

---

⁸⁹ Ten pat, p. 14.

⁹⁰ Leidinio viršelis, *Jėzau, pasitikiu Tavimi*, sudarė Grabytė Jūratė, Vilnius, 2006.

Apsireiškimuose Išganytojas pageidavo, kad po atvaizdu būtų užrašas: “Jėzau, pasitikiu Tavimi”⁹¹, idant primintų, jog tik pasitikintieji Dievu gali tikėtis malonių. Pagal nurodymus, paveikslas turėjo būti pašventintas pirmąjį sekmadienį⁹² po Velykų, o šis sekmadienis turėjo tapti Dievo Gailestingumo švente.

2004 metų kovo 3 dienos dekretu kardinolas Audrys Juozas Bačkis įkūrė Vilniuje, Dominikonų g. 12, Dievo Gailestingumo šventovę ir perkėlė į jos centrinį altorių Gailestingąjį Jėzaus paveikslą, “idant jis galėtų būti gerbiamas visų tautų visomis kalbomis, nes daugybė įvairių kraštų žmonių nori paliudyti begalinį pasitikėjimą Dievo gailestingumu”⁹³. Gailestingąjį Jėzaus paveikslas, vykdant kardinolo dekretą, perkeltas į naują maldos vietą 2005 metais, rugsėjo 28 dieną. Šioje šventovėje gimė dar nesenos tradicijas puoselėjanti, pirmąjį sekmadienį po Velykų vykstanti Gailestingumo šventės praktika. Šiokiadieniais tikintieji kviečiami susikaupimo maldai.

Taigi Šventasis paveikslas pagaliau patalpintas į tinkamą vietą, kurioje atskleidžiama apreiškimuose nurodytoji autentiškoji funkcija, o Dievo Gailestingumo šventovė su naujomis tradicijomis įsilieja į sostinės gyvenimą⁹⁴.

---

⁹¹ Ten pat.

⁹² Dievo Gailestingumo sekmadienis buvo paskelbtas jubiliejiniais, 2000-aisiais, Viešpaties metais, kai popiežius Jonas Paulius II seserį Faustina, kuriai Vilniuje apsireiškė regėjimai, pagal kuriuos buvo nutapytas Gailestingąjį Jėzaus paveikslas, dabar saugomas šventovėje, buvo paskelbta šventąja. Tais metais popiežius Jonas Paulius II Atvelykį paskelbė kaip Dievo Gailestingumo sekmadienį. Kun. Vaišvilas V., Vilnius – ypatingas miestas, nes jame apsireiškė pats Jėzus., www.bernardinai.lt (žiūrėta 2006 05 01)

⁹³ <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/dievogailestingumo/> (žiūrėta 2006 05 01)

⁹⁴ 2006 metų balandžio 17-23 dienomis vyko teminei Dievo Gailestingumo savaitei skirti renginiai: kiekvienai dienai paskirtomis temomis, vyko sakralinės apeigos; balandžio 9–23 d. vyko paroda: VILNIUS GAILESTINGUMO SOSTINĖ Alumnato kieme, Universiteto g. 4; Savaitės renginius organizavo Dievo Gailestingumo šventovės bendruomenė. Pagal www.bernardinai.lt (2006 05 09)

Prasmingoji **Šv. Kazimiero (jėzuitų)** bažnyčia tikintiesiems sugrąžinta 1988 metais. Po restauracijos 1991 m. kovo 3 d. arkivyskupas Julijonas Steponavičius vėl ją pašventino⁹⁵.

**Nr. 4. Didysis altorius Šv. Kazimiero bažnyčioje.
L. Ignatavičiūtės nuotrauka**

Dabar Šv. Kazimiero bažnyčia kartu su vienuolynu (dalis vienuolyno atiduota Vilniaus jėzuitų gimnazijai) priklauso jėzuitams. Pažymėtina su bažnyčia susijusi žinia, jog 1991 m. po didžiojo altoriumi netikėtai rasta didžiulė – 6 metrų aukščio ir 18 metrų ilgio XVII amžiaus pirmosios pusės laidojimo kripta⁹⁶.

Kriptos sienos padengtos šviesiu tinku, ant kurio gerai išsilaikė to laikmečio kontūriniai piešiniai. Išsikirtini Nukryžiuotojo (žr. Nr. 5), Prisikėlusio Kristaus ir Mergelės Marijos atvaizdai⁹⁷. Čia dar regimi besimeldžiantieji vienuoliai, o virš jų kaligrafiškai išrašytos

⁹⁵ *Vilniaus Šv. Kazimiero (jėzuitų) bažnyčia*. Informacinis Šv. Kazimiero bažnyčios leidinys.

⁹⁶ <http://www.jesuit.lt/b-kazim.htm> (2006 05 10)

⁹⁷ Ten pat.

lotyniškos psalmių ištraukos⁹⁸. Manoma, jog kriptoje laidoti jėzuitai bei su bažnyčia susiję geradariai. Dabar čia saugoma jėzuitų kankinio - Šv. Andriejaus Bobolos, už tikėjimą atidavusio savo gyvybę, relikvija.

Nr. 5. Kriptos piešiniai⁹⁹

Bažnyčios viduje regime tris vėlyvojo baroko stiliaus, iš dirbtinio marmuro sukurtus altorius. 1993 m. dailininkas Antanas Kmieliauskas nutapė šiems altoriams paveikslus. Didįjį altorių puošia: “Kristaus prisikėlimas” ir “Šv. Kazimieras”. Šoniniuose įprasminti: “Šv. Andriejus Bobola” ir “Šv. Ignacas Lojola”.

Šventvietėje vyksta ne tik pamaldos, nuo pat bažnyčios atšventinimo kiekvieną sekmadienį po 12 valandos šventųjų Mišių vyksta religinės muzikos ir susikaupimo

---

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ Ten pat.

pusvalandžiai. Šiuose koncertuose dalyvauja žinomi Lietuvos muzikiniai kolektyvai, vargonininkai bei solistai.

Svarbu pažymėti, jog jėzuitų vienuoliai stengiasi populiarinti savo šventovę šiandienos visuomenėje. Jų iniciatyva išleisti informaciniai leidiniai, kurie glaustai aiškina bažnyčioje esančių simbolių liturginę prasmę, ypatingai aktualią nuo religijos atitolusioms modernaus pasaulio asmenybėms.

Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčia pranciškonai konventualai atgavo tik 1998 m. ir gegužės 15 d. ją atšventinus. Nors čia vykdomi restauravimo bei remonto darbai, šių dienų bažnyčios būklė kelią susirūpinimą.

XIX amžiuje šventovė didžiavosi stiuko skulptūra Dievo Motinai, vadinama Baltąja Mergele (žr. Nr. 7)¹⁰⁰. Nuo XVIII a. vidurio ši grakšti Marijos figūra pasitikdavo lankytojus vienuolyno svečių kambaryje, kurio nišoje užmūryta ji pasiliko ir uždarius vienuolyną¹⁰¹.

XX a. pradžioje pranciškonai vėl atgavo konventą ir užmūryta Baltoji Mergelė išniro iš užmaršties. Vienuolyno prieangį pavertė koplyčia, o šiai nebesutalpinant maldininkų, skulptūrą teko pernešti į koplyčią pačioje bažnyčioje¹⁰².

Šioje vietoje skulptūra išliko sovietinės okupacijos metais, kuomet pačioje bažnyčioje buvo įkurdintas archyvas. Mūsų dienomis restauruota Mergelės Marijos koplyčia (žr. Nr. 6-7) ir palaipsniui vykdomi tolimesni bažnyčios restauravimo darbai (žr. Nr. 8).

---

¹⁰⁰ Janonienė R., Pranciškonų bažnyčia Vilniuje (2005 0803), <http://www.bernardinai.lt/index.php?-1644330120> (žiūrėta 2006 04 26)

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Ten pat.

Nr. 6. Restauruoti koplyčia.

Nr. 7. Baltoji Mergelė

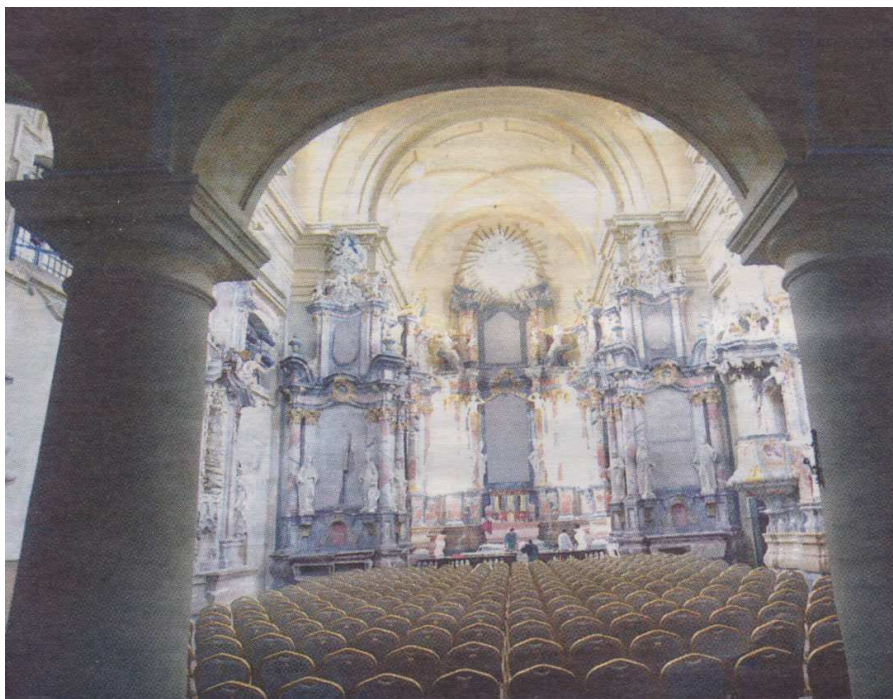

Nr. 8. Restauravimo darbai

L. Ignatavičiūtės nuotraukos

Tarybiniais metais pranciškonų vienuolyno pastatuose įrengti Mokslo ir technikos rūmai, o mūsų dienomis vienuolynas nuomojamas privačiai aukštajai mokyklai.

Nūdieną belieka viltis, jog netolimoje ateityje pranciškonų bendruomenės sakralinės architektūros paveldui bus skiriama didesnė parama ir bus užbaigti pradėti restauravimo darbai.

Nr. 9. Šv. Kotrynos bažnyčia – koncertų salė¹⁰³

Svarbiausia šių dienų aktualija – baigtos restauruoti **Šv. Kotrynos** bažnyčios sugrąžinimas Vilniaus miestui. 2003 m. Savivaldybė su Vilniaus Arkivyskupija pasirašė panaudos sutartį, kuri leido neveikiančius maldos namus restauruoti ir 20 metų naudoti kultūrinei veiklai¹⁰⁴. Trejus metus trukę restauravimo darbai pareikalavo šešių milijonų litų investicijos. Šv. Kotrynos bažnyčia yra pirmoji šalies nepriklausomybės laikotarpiu kompleksiskai restauruota Vilniaus bažnyčia¹⁰⁵. Paminėtina, jog restauravimo metu išsaugoti laiko pėdsakai, nes visiškai restauruoti buvo tik jos centrinis altorius ir koplyčia, o likusi erdvė

¹⁰³ Vitkauskaitė V., Šv. Kotrynos bažnyčia taps muzikų šventove, *Sostinė*, "Lietuvos ryto" priedas vilniečiams, 2006, gegužės 24 d., Nr. 99, p. 1.

¹⁰⁴ Kotrynos bažnyčia – naujas Vilniaus kultūros centras, <http://www.info.lt/index.php?page=naujiena&id=73196> (žiūrėta 2006 05 23)

¹⁰⁵ Giriūnas V., Šv. Kotryna taps Vilniaus kultūros centru, *Pastogė, Respublikos priedas*, 2006 m. gegužės 23 d., Nr.19, p. 2.

užkonservuota¹⁰⁶. „Vilniečiai įgys dar vieną puikią kultūrinę erdvę“¹⁰⁷, - po restauravimo darbų apžiūros teigė Vilniaus miesto smeras Artūras Zuokas. Šiuo metu bažnyčios pagrindinė nava pritaikyta (250 sėdimų vietų) koncertų salei (žr. Nr. 9). Pirmasis renginys - festivalis „Viva Kotryna“, skirtas bažnyčios atidarymo progai prasidėjo šių metų gegužės 27 dieną, kuris „ne žodžiais, o darbais“ patvirtino muzikų užmojį paversti Šv. Kotrynos bažnyčią aukščiausios prabos meno ir kūrėjų buveine¹⁰⁸. Tikimasi, jog netolimoje ateityje ši vieta bus puoselėjama ir taps „menų šventove“¹⁰⁹.

Šios maldos vietos pavyzdys parodo, jog pirminė funkcija gali būti prasmingai suderinama su dabarties poreikiais. To pasėkoje išsaugojamas kultūros paveldas bei patenkinami šiuolaikinės visuomenės poreikiai.

3.1.2. Sakralinės architektūros paveldo apsauga

Dabartyje egzistuojančias dvasines bendruomenes reglamentuoja 1995 m. spalį priimtas Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, kuriuo: „Valstybė pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų“¹¹⁰.

Architektūros palikimo apsaugos reikalai pajudėjo su 1994 m. gruodį priimtu Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymu. Tačiau šiuo metu vadovaujamosi nuo 2005 m. balandžio įsigaliojusiu pataisytuoju Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymu. Analizuojamo dokumento, ketvirtajame skirsnyje, skirtame nekilnojamojo kultūros paveldo saugojimui, sakraliniam architektūros paveldui aktuali 13 straipsnio trečioji dalis: „*autentiškos paskirties režimas nustatomas tiems kultūros paveldo objektams, kurių naudojimas pirminiu ar istoriškai susiklosčiusiu būdu užtikrintų jų priežiūrą ir geriau nei kitoks*

¹⁰⁶ Andrikonytė A., Maldos namai pavirto menų šventove, *Lietuvos rytas*, 2006 m. gegužės 29 d., Nr. 170, p. 8.

¹⁰⁷ Giriūnas V., Šv. Kotryna taps Vilniaus kultūros centru, *Pastogė, Respublikos priedas*, 2006 m. gegužės 23 d., p. 2.

¹⁰⁸ Andrikonytė A., Maldos namai pavirto menų šventove, *Lietuvos rytas*, 2006 m. gegužės 29 d., Nr. 170, p. 8.

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių įstatymas, 1995 m. spalio 4 d., 5 skyrius, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=100911 (žiūrėta 2006 05 05).

naudojimas atskleistų saugomo objekto vertingąsias savybes“¹¹¹. Aptariamajame šaltinyje bene aktualiausias 5 skirsnio, 24 straipsnis, kuriame tiesiogiai aptariamas nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimas, sklaida bei viešasis paveldo naudojimas:

1. *Sudaromos galimybės visuomenei jį tiesiogiai pažinti ir suvokti saugomą ir atskleistą istorinėje aplinkoje;*
2. *Plėtojamas kultūrinis ir pažintinis turizmas;*
3. *Skleidžiama informacija apie paveldą bei paveldo pažinimas;*
4. *Įtraukimas į švietimo ir mokslo programas.*¹¹²

Pereidami prie gilesnės sakralinio paveldo sampratos analizės Nekilnojamųjų kultūros vertybių registre, susiduriame su sovietinio “palikimo” aidu. Registrą susiprasta keisti atkūrus valstybingumą ir čia įtraukiami Lietuvai reikšmingi paminklai. Tačiau nagrinėdami registrą¹¹³ susiduriame su tam tikrais paveldo “disonansais”. Paminėtini paradoksali atvejai, kai pavyzdžiui: svarbiausiajai Lietuvos katalikų šventovei, Vilniaus Arkikatedrai bazilikai, nėra priskiriama nė viena paveldą apsprendžianti vertė. Tuo tarpu vakarietiškoje sampratoje paveldo vertės yra svarbiausi matai paveldo apsaugoje. Austrijų kilmės paveldo specialistas Aloisas Rieglis, vienas pirmųjų išaiškinęs paveldo vertes, 1903 m. savo veikalė “*Modernus monumentų kultas*”¹¹⁴. Šis mokslininkas išskyrė:

---

¹¹¹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 153, p. 11.

¹¹² Ten pat. p. 17.

¹¹³ Lietuvos Respublikos kultūros paveldo registras, *www.kpc.lt*.

¹¹⁴ Riegl A., *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen, seine Entstehung*, Vienna, 1903.

Atminties vertės:

- Amžiaus,
- Istorinė,
- Atminties.

Dabarties vertės:

- Utilitari,
- Meninė:
  - a) Naujumo,
  - b) Reliatyvi:
    - b1) Pozityvi,
    - b2) Negatyvi.

2 schema. Paveldo vertės

A. Rieglis **atminties vertės**¹¹⁵ smulkiau suskirstė į: *amžiaus, istorinę ir atminties*. Anot šio tyrinėtojo, atminties vertė slypi ne pačiame kūrinyje, koks jis buvo sukūrimo metu, o laiko sampratoje, kurią išduoda amžiaus pėdsakai¹¹⁶. *Amžiaus vertės* paminklams priklauso kiekvienas žmogaus sukurtas kūrinys, neatsižvelgiant į jo pirminę svarbą ir paskirtį, jeigu savo išore išduoda savo ilgaamžiškumą¹¹⁷. XIX a. vadintinas istorijos amžiumi, nes tuomet labiausiai akcentuota *istorinė vertė*. Kiekvienas žmogiškas veiksmas, ar įvykis, palikęs liudijimą, įgauna *istorinę vertę*. *Istorinei vertei* nėra svarbu amžiaus pėdsakus konservuoti, nes kiekvienas žmogaus įsikišimas, paminklo papildymas yra subjektyvus, todėl originalus pavidalas turi išlikti kiek galima labiau nepalietas¹¹⁸. Taigi ši vertė reikalauja palikti taip, kaip yra ir išlaikyti nesuklastotą, originalų pavidalą ateities meno tyrinėjimams bei papildymams.

XV a. Italijoje išsivystė *atminties vertė*. Senovės paminklai pradėti vertinti ne dėl jų reikšmingumo ir prasmės, o dėl juose atsispindinčios meninės ir istorinės vertės¹¹⁹. Pažymėtina, jog atminties vertės suvokimas Renesanso epochoje nesutampa su XX a. pradžia, tačiau tuo metu dar nebuvo amžiaus vertės. Istorinis išmanymas žinojimas yra estetinių žinių šaltinis,

¹¹⁵ Paryškinta autorės.

¹¹⁶ Riegl A., *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen, seine Entstehung*, Vienna, 1903, p. 8.

¹¹⁷ Ten pat, p. 10.

¹¹⁸ Ten pat, p. 30.

¹¹⁹ Ten pat, p. 11.

kuris laikytinas paraleliu *amžiaus vertei*¹²⁰. Ši vertė yra svarbi norint nusakyti paminklo meninį stilių. A. Rieglis nuomone, *istorinė* ir *amžiaus vertės* yra tarpusavyje konfliktuojančios, nes *istorinėje vertėje* vyrauja konservatyvusis principas – išlaikyti viską taip kaip yra, o *amžiaus vertei* būdingas radikalusis principas – amžinas išsaugojimas, reprezentuojantis tikrąjį principą¹²¹.

Dabarties vertes A. Rieglis suskaidė į: *utilitarią* ir *meninę*. *Meninę vertę* smulkiau dalina į *naujumą* ir *reliatyvią*. *Reliatyvią vertę* detaliau skirsto į *pozityvią* bei *negatyvią*. **Dabarties vertės** kildinamos iš siekio patenkinti jutiminius arba dvasinius poreikius¹²². Jutiminiams poreikiams pasitarnauja *utilitarioji vertė*, kuri atsižvelgia į žmonių fizinę gerovę ir suaktualina restauravimą. *Meninė vertė tai* – fundamentalus matas paminklų apsaugoje, kuri priklauso nuo tam tikro laikotarpio meninių ambicijų bei priskirtina dvasinių poreikių tenkinimui. Tačiau iš šios vertės kylanti *naujumų vertė* susilaukia populiarumo, nes daugeliui visa kas nauja yra gražu, o tai kas sena ir apgriuvē - bjauru¹²³. Toks meno kūrinio vertinimas nėra objektyvus ir susikoncentruoti ties menine verte būtų pavojinga.

A. Rieglis detaliai suformavo paminklo vertės bei prasmingumo problemas ir atskleidė visuomenės pažiūras į šį reiškinį. Remiantis A. Rieglis klasika tapusiu veikalu, paveldo verčių išsaugojimas bei taikymas glaudžiai siejasi su paveldosaugine politika.

Išanalizavę Lietuvos Nekilnojamųjų kultūros vertybių paveldo registrą gavome lentelę:

---

¹²⁰ Ten pat, p. 33.

¹²¹ Ten pat, p. 37.

¹²² Ten pat, p. 40.

¹²³ Ten pat, p. 47.

Katalikų kulto pastatai Vilniuje	Vertės registre
Arkikatedra bazilika	0
Varpinė	0
Benediktinių vienuolyno ansamblis	0
Bernardinų vienuolyno ansamblis	0
Trinitorių vienuolyno ansamblis	0
Dominikonų vienuolyno ansamblis	0
Jėzuitų vienuolyno ansamblis	0
Bazilijonų vienuolyno ansamblis	0
Basųjų karmelitų vienuolyno ansamblis	0
Šv. Mikalojaus bažnyčios kompleksas	0
Šv. Mikalojaus bažnyčia	0
Senosios regulos karmelitų vienuolyno ansamblis	0
Visų Šventųjų bažnyčia	0
Pranciškonų vienuolyno ansamblis	0
Šv. Stepono bažnyčia	Architektūrinė
Švč. Trejybės bažnyčia	Architektūrinė, istorinė
Šv. Onos bažnyčia	0
Varpinė	0
Šv. Pranciškaus Asyžiečio, vad. Bernardinų bažnyčia	0
Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčia	0
Siuzinų koplyčia mauzoliejus	0
Šv. Kotrynos bažnyčia	0
Šv. Kryžiaus Atradimo, vad. Kalvarijų bažnyčia	0
Koplyčia, XXXV stotis	0
Koplyčia, XXXIV stotis	0
Koplyčia, XXIX stotis	0
Koplyčia, XXX stotis	0
Švč. Trejybės, vad. Trinapolio bažnyčia	0
Šv. Jono bažnyčia	Architektūrinė, istorinė
Šv. Jono bažnyčios varpinė	architektūrinė
Laterano reguliariųjų kanauninkų vienuolyno statinių ansamblis	0
Šv. Apaštalu Petro ir Povilo bažnyčia	0
Dominikonų vienuolyno statinių ansamblis	0
Šv. Dvasios bažnyčia	0
Jėzuitų vienuolyno pastatų ansamblis	0
Šv. Kazimiero bažnyčia	0
Jėzuitų noviciato pastatų ansamblis	0
Šv. Ignoto bažnyčia	0
Basųjų karmelitų vienuolyno pastatų ansamblis	0
Šv. Teresės bažnyčia	0
Švč. Mergelės Marijos, Gailestingumo Motinos, vad. Aušros Vartų koplyčia	0
Misionierių vienuolyno statinių ansamblis	0
Viešpaties Dangun Žengimo bažnyčia	0
Bernardinų vienuolyno statinių ansamblis	0

Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia	0
Augustinų vienuolyno pastatų ansamblis	0
Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia	0
Bonifratrų vienuolyno statinių ansamblis	0
Šv. Kryžiaus bažnyčia	0
Užupio bernardinų vienuolyno pastatų kompleksas	0
Vizitiečių vienuolyno statinių ansamblis	0
Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia	0
Senosios regulos karmelitų vienuolyno statinių ansamblis	0
Šv. Jurgio bažnyčia	0
Šv. Baltramiejaus bažnyčia	0
Šv. Baltramiejaus bažnyčios statinių kompleksas	0
Šv. Apaštalo Rapolo bažnyčia	0

2. lentelė. Nekilnojamųjų kultūros vertybių paveldo registro analizė¹²⁴

Analizę palydime iškilusia dilema, ar šie sakraliniai objektai nėra įtraukti į registrą, ar tiesiog aptariamojo dokumento sudarytojai nepateikia visuomenei atnaujintų duomenų? Pažymime, jog nenuosekliai sudaromo registro “dėka”, iškyla reali grėsmė religiniam paveldui mūsų dienomis. Paminėtinas neseniai aktualija tapęs atvejis, susijęs su Trinitorių vienuolyno ansamblio teritorijoje, Antakalnyje, esančio sklypo privatizacija.

Tenka paminėti faktą, jog Lietuvos kultūros paveldo apsaugai skiriamas pernelyg nedidelis valstybės finansavimas. Vilniaus Arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis 2005 m. lapkričio duodamas interviu apgailestavo: “(...) Bažnyčia susieta su KVAD‘u, kuris iš biudžeto gauna 5 mln. litų visoms Lietuvos bažnyčioms (senųjų paminklų restauravimui iš viso skiriama apie 15 mln., ir trečdalis iš jų – bažnyčioms). Tai labai mažai, atsižvelgiant į tai, kad bažnyčios sudaro didžiausią paveldo dalį. Tuos 5 mln. reikia padalinti 7 vyskupijoms. Kultūros ministerija ir Vyskupų konferencija yra sudariusios sutartį, kad mes, vyskupai, galėtume prisidėti sudarant prioritetų sąrašą. Tačiau derybos sekasi gana sunkiai – KVAD‘as nenori stabdyti jau pradėtų darbų, kuriems ir „sueina“ beveik visi tie 5 mln. litų. Kita vertus, kiekvienas vyskupas turi savo prioritetinius objektus, kuriuos norėtų sutvarkyti. Tai, ką mes esame nuveikę, tai daugiausiai įvykdėme savo jėgomis ar su užsienio fondų parama, ir paprastų Lietuvos žmonių aukomis. Iš verslininkų nesame gavę tikrai rimtos paramos. Jei ir ateityje nebus skiriamas išlaikymas, tai taps problema. (...) kaimuose yra didžiulių bažnyčių, vertingų paminklų, o vienam kaime tegyvena vos pora šimtų žmonių. Vietinė bendruomenė tikrai

¹²⁴ Lietuvos Respublikos kultūros paveldo registras, www.kpc.lt (žiūrėta 2006 05 15)

nepajėgi išlaikyti tokią bažnyčią, kaip ir prie kokio nors paminklo atstatymo prisidėti penkiasdešimčia procentų, kaip buvo KVAD'o reikalaujama"¹²⁵.

Svarbu pažymėti, jog tik nedidelė religinės architektūros paveldo dalis turi saugomos statusą. Jei Vakarų pasaulėžiūroje bet kokia intervencija susijusi su paveldo objektu yra apgalvota, tai mūsųose objektu susirūpinama kritiniu momentu, pavadinkime tai "gaisro gesinimu" (kuomet susivokiama gana pavėluotai). To pasėkoje, sakralinis paveldas yra negrįžtamai prarandamas. Analizė parodė, jog dar ne visi Vilniaus sakralinės architektūros paveldo objektai yra veikiantys. Remdamiesi Vilniaus Arkivyskupo Audrio Juozo Bačkio teiginiais tiriamo iki mūsų dienų pirminės funkcijos neatliekančių bažnyčių priežastis:

1. Jėzaus Širdies – Vizitiečių bažnyčia ir vizitiečių ansamblis Rasose. Mūsų dienomis čia tebėra kalėjimas. Vilniaus Arkivyskupas Audrys Juozas Bačkis teigia, jog "jau kelintus metus girdžiu – "kitais metais". Bet kai kurie darbai eina pirmyn: mums buvo gražinti pagalbinių administracinių pastatai, kuriuose dabar gyvena Gailestingumo Jėzaus seselės (...), "¹²⁶. Tačiau Arkivyskupas pažymi nežinąs kaip pasielgti su gražintu statiniu, nes kaip "bažnyčia ji šiuo metu tikrai nereikalinga, čia pat yra Aušros Vartai, Misionierių bažnyčia"¹²⁷.
2. Šv. Jurgio bažnyčia – buvęs kunigų seminarijos ansamblis. Tačiau čia tebėra Knygų rūmai. Vilniaus Arkivyskupas pažymi: "Esame pareiškę pretenzijas, bet konkrečių žingsnių dar nesimato. Bažnyčios pastato būklė gera, taigi būtų galima ją panaudoti, bet kol kas kantriai lauki"¹²⁸.
3. Šv. Mykolo bažnyčioje siekiama įkurti bažnytinio meno muziejų. "Tai būtų tikrai sakralinio meno, sakyčiau, krikščioniško paveldo muziejus – ne vien katalikų, bet ir stačiatikių, Rytų apeigų krikščionių, kurie yra palikę aiškų pėdsaką mūsų kultūroje"¹²⁹, - įsitikinęs Arkivyskupas.
4. Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios ansamblio privatizacija įvyko netrukus po Nepriklausomybės atkūrimo, kai nebuvo reglamentuojančių įstatymų. "Savivaldybėje

---

¹²⁵ Interviu Katalikų radijo "Mažajai studijai" (2005 11 22)

<http://vilnius.lcn.lt/ganytojai/arkivyskupas/kalbos/k20051119/> (žiūrėta 2006 03 10).

¹²⁶ Ten pat.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Ten pat.

¹²⁹ Ten pat.

domėjaisi, ar negalima pakeisti sprendimo (...). Tačiau nieko nepasiekiau. Dabar ta bažnyčia yra tiesiog privatizuotas objektas ir nežinia, ką daryti”¹³⁰, - apgailestauja Arkivyskupas.

5. Viešpaties Dangun Žengimo – Misionierių bažnyčioje ketinama įrengti slaugos centrą¹³¹.

Šią analizę baigtume Vilniaus Arkivyskupo A. J. Bačchio žodžiais: “Nežinia, gal tik dangiškoje karalystėje bus metas, kai dvasininkams nereikės rūpintis kiaurais bažnyčių stogais. Žemiškame Vilniuje dar daug darbo, kol jis vėl suspindės visais savo nuostabių šventovių bokštais, be kurių ir mūsų sielos būtų skurdesnės”¹³².

3.1.3. Bažnytinio paveldo panaudos galimybės

Paveldosaugininkai argumentuotai pasisako, jog seni didingieji religiniai pastatai gali pasitarnauti pritaikant naujus panaudojimo būdus. Tačiau yra manančių, jog jie apeina visas specifines svarstomas problemas ir doktrinas – klausimus, kurie dalytų ir apribotų finansinės paramos šaltinius – idant “atkirstų” naujosios reikšmės esmei¹³³. Mokslininkės Dianos Barthel teigimu, taip jie patvirtintų sociologines pažiūras, jog “religija egzistuoja ne Dievo tarnystei, bet dorovinių bendruomenių globai”¹³⁴. Tačiau egzistuoja ir teigiami sakralinės architektūros paveldo panaudos pavyzdžiai: kaip jau minėjome, Vilniaus Misionierių vienuolyne ketinama įrengti paliatyvinės slaugos centrą ir tokiu būdu įamžinti prie metus mirusio popiežiaus Jono Pauliaus II atminimą. Žiniasklaidoje skelbiama, jog dalį centro būtų galima skirti ilgalaikiai slaugai, kur būtų priimami ligoniai, neturintys artimųjų bei tie, kurių artimieji neturi sąlygų slaugyti ligonius iki mirties. Kitoje pastato dalyje ketinama įkurti slaugos ligoninę, kurioje ligoniai praleistų tik tam tikrą laiką, kol jiems būtų suteikta reikiama pagalba. Planuojama, jog

---

¹³⁰ Ten pat.

¹³¹ Premjeras Algirdas Brazauskas, penktadienį drauge su kardinolu Audriu Juozu Bačkiu apžiūrėjęs buvusį Misionierių vienuolyną Vilniuje, sakė, jog pastatas tinkamas įrengti paliatyvinės slaugos centrą, kaip siūlo Lietuvos katalikų bažnyčia, o pačią idėją pavadino kilnia. Naujienų agentūros BNS informacija, A. Brazauskas: misionierių vienuolyno patalpos tinkamos slaugos centrui įrengti (2006-04-21), <http://www.bernardinai.lt/index.php?1242521814> (žiūrėta 2006 04 25).

¹³² Ten pat.

¹³³ Barthel D., *Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity*, New Jersey: Rutgers University Press, 1996, p. 101.

¹³⁴ Ten pat.

greta ligoninės galėtų būti įsteigtas ir Dienos centras, į kurį atvykę ligoniai praleistų tik dieną, o vakare sugrįžtų namo¹³⁵. Kaip jau minėjome, Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčia “prikelta gyvenimui” ir tapo teigiamu pirminę funkciją pakeitusios sakralinės architektūros pavyzdžiu.

Nr. 10. Londone parduodamos bažnyčios skelbimas¹³⁶

Fenomenali sakralinės architektūros paveldo panauda priskirtina Didžiosios Britanijos sostinei, Londonui, kur bažnytinė architektūra galinti pereiti į privačią nuosavybę. Dar iki Antrojo pasaulinio karo susirūpinta restauravimu ir pokyčių kontroliavimu, tačiau išliko didelė problema – augantis nenaudojamų bažnyčių skaičius¹³⁷. Idant palengvinti neveikiančių bažnyčių problemos sprendimą buvo sukurtas komitetas. Šis komitetas aptiko, jog 400 bažnyčių buvo retai ar visai nenaudojamos, iš jų 300 manė esančios reikšmingos architektūrine ar istorine prasmėmis¹³⁸. Pagarbiai atsižvelgiama į tai, jog bažnyčios pastatai tapę reikalaujančiais

¹³⁵ Naujienu agentūros BNS informacija, A. Brazauskas: misionierių vienuolyno patalpos tinkamos slaugos centrui įrengti (2006-04-21), <http://www.bernardinai.lt/index.php?1242521814> (žiūrėta 2006 04 25).

¹³⁶ *Property South, South London Press*, Tuesday February 28, 2006, p. 25.

¹³⁷ Delafons John, *Politics and preservation. A Policy History of the Built Heritage, 1882-1996*, London, 1997, p. 121.

¹³⁸ Ten pat.

aprūpinimo, tarsi „augalai”, kuriems būtina patenkinti dabarties Bažnyčios poreikius, tačiau keičiantis poreikiams ir esant pertekliui ar mažėjant kongregacijoms, patys negali išsiversti¹³⁹. Jau XX a. pabaigoje paveldo kritikas David Lowenthal kalbėdamas apie sakralinį turtą argumentavo, jog britai turi didesnę rezervą, nei pavyzdžiui amerikiečiai ir jį naudoja tokiems pasaulietiniams tikslams kaip privatiems namams¹⁴⁰.

Kadangi Anglijos Bažnyčia turi daugybę istorinių pastatų ir neišgali visų išlaikyti, dalis jų nebeatlieka autentiškosios funkcijos. Nenaudojamais religiniais pastatais rūpinasi dvi centralizuotos britų paveldosaugos struktūros: Apleistų Bažnyčių Fondas ir Angliškas paveldas. Siekiant išspręsti finansinius sunkumus, po ilgų derybų, nuspręsta dalį pastatų perleisti į privačią žinią, todėl neretai spaudoje pastebimi skelbimai, kuriuose siūloma privatizuoti butus esančius bažnyčiose.

Taigi religinio statinio įjungiamas į gyvenamąsias patalpas turi du veidus: vienas apsaugo nuo sunykimo nenaudojant, tačiau kitas negrįžtamai pakeičia autentišką funkciją. Kaip žinia, D. Britanijoje Bažnyčia nėra atskirta nuo valstybės ir karalienė yra Bažnyčios galva. Dėl šių priežasčių, valstybė tiesiogiai dalyvauja sprendžiant Bažnyčios turto likimą.

Remiantis Pasaulio kultūros paveldo vietovių atrankos kriterijais, kurie taikomi kultūros paveldo paminklų atrankoje, sakralinės architektūros paveldo atveju taikytina dalis: „vienintelis ar išskirtinai svarbus kultūrinės tradicijos arba civilizacijos tiek esamos, tiek jau išnykusios liudijimas; arba išskirtinis statinys, architektūros ar technologijos ansamblis, kraštovaizdis, ženklinantis svarbius žmonijos istorijos etapus (...)”¹⁴¹. Sakralinis paveldas įkūnija ir nematerialųjį palikimą, dėl šios priežasties įtrauktinas kaip „konkrečios bendruomenės kultūrinė arba istorinė tradicija; neatsiejama ir ypatingai svarbi konkrečios bendruomenės kultūrinės tapatybės dalis bei išskirtinai svarbus kultūrinės tradicijos įrodymas”¹⁴².

Šių dienų pasaulyje, kurį vis labiau veikia globalizacijos procesai ir visuotino supanašėjimo veiksniai, kuomet identiško paieškos palydimos nacionalizmo manifestacijomis, svarbu išreikšti pagarbą autentiškumui, išryškinti šios vertės svarbą paveldo apsaugos procesuose bei įpaveldinti visuomenės bendrąją atmintį.

---

¹³⁹ Delafons J., *Politics and preservation. A Policy History of the Built Heritage, 1882-1996*, London, 1997, p. 120.

¹⁴⁰ Barthel D., *Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity*, New Jersey: Rutgers University Press, 1996, p. 109.

¹⁴¹ Pasaulio paveldo konvencijos rengimas, <http://www.unesco.lt/r/paveldas/#2> (žiūrėta 2006 04 14).

¹⁴² Ten pat.

4. Kultūrinio turizmo ir sakralinio paveldo suderinamumas

**Nr. 11. Šv. Pranciškaus šventovė Asyžiuje, Italijoje. 2006 m.
L. Ignatavičiūtės nuotrauka**

Kadangi šiuolaikiniame pasaulyje paveldas suprantamas kaip išteklius, verta pasvarstyti apie sakralinės architektūros panaudos galimybes. Kaip žinia, nuo seno turistinių kelionių destinacijos vietomis yra tapusios sakralinės vietovės pvz: katedros, vienuolynai, mečetės, šventyklos, piligriminiai keliai bei miestai. Šioje dalyje analizuojame: kokie galimi kultūrinio turizmo ir sakralinės architektūros paveldo suderinamumo būdai? Kaip sprendžiami probleminiai klausimai?

Nuo XX a. VII dešimtmečio pradedami svarbūs pokyčiai paveldo apsaugoje. 1964 m. “Venecijos chartija” deklaruoja restauravimą kaip priemonę paminklo autentiškumui išsaugoti¹⁴³. 1972 m. tarptautinė UNESCO “Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo konvencija” įveda “paveldo” sąvoką. Europos architektūros paveldo apsaugai ypatingai reikšmingi 1975 m., kuriais priimta tarptautinės reikšmės “Europos architektūros paveldo chartija”, pažyminti

¹⁴³ Tarptautinė paminklų ir kompleksų konservavimo ir restauravimo chartija (“Venecijos chartija”-1964), http://www.international.icomos.org/charters/venice_e.htm (žiūrėta 2004 10 01).

architektūros paveldo svarbą švietimo sistemoje¹⁴⁴ ir paskelbia, jog Europos architektūros paveldas yra bendra viso kontinento nuosavybė¹⁴⁵. Netrukus, Amsterdame vykusio tarptautinio kongreso metu patvirtinta “Amsterdamo deklaracija”, kuri architektūros paveldo išsaugojimo politikoje pabrėžia šio palikimo integracijos į visuomenės gyvenimą svarbą¹⁴⁶.

**Nr. 12. Turistai ir sakralinės architektūros paveldas.
Pizos katedros aikštė, Italijoje. 2006 m.
L. Ignatavičiūtės nuotrauka**

---

¹⁴⁴ Europos architektūros paveldo chartija, Amsterdamas, 1975 m. rugsėjo 26 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 116.

¹⁴⁵ Ten pat, p. 117.

¹⁴⁶ Amsterdamo deklaracija, Amsterdamas, 1975 m. spalio 25 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p.122.

Vėliau, 1976 m. priimtas pagrindinis turizmo procesus reglamentuojantis dokumentas – “Kultūrinio turizmo chartija”, kuris turizmo fenomeną įvardina kaip nepakeičiamą socialinį, žmogišką, ekonominį ir kultūrinį reiškinių¹⁴⁷ bei įtvirtina “kultūros išteklius” sampratą. 1985 m. “Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija” išskiria saugojamų vertybių panaudą šiuolaikinio gyvenimo reikmėms¹⁴⁸. Kultūros paveldą kaip ekonominę vertybę¹⁴⁹ ir su tuo susijusią kultūrinio turizmo strategiją¹⁵⁰ detaliai pristato XX a. pabaigoje, 1996 m. priimta “Helsinkio deklaracija”. Rekomenduojama tolimesnį kultūros turizmo plėtojimą pagrįsti ilgalaikę strategija, kadangi turizmo fenomeno sklaida prisideda prie regionų klestėjimo, tačiau gali įtakoti ir kultūros paveldo niokojimo procesus¹⁵¹. Modernėjančios paveldosaugos bruožai padeda orientuotis kultūros paveldo populiarinimo eigoje ir įtvirtina plačias galimybes. Šiuo atveju tampa aktualiu turizmo ir sakralinio paveldo suderinamumo potencialumas. Tačiau detalesnis turizmo vystymo procesas turi būti pagrįstas vientisa strategija, kurios pagrindą sudaro juridinių, fiskalinių ir administracinių veiksnių suderinimas. Kaip žinia, kultūros paveldo išsaugojimui valstybės skiriamos finansinės paramos nepakanka, todėl turi būti dedamos pastangos jas papildyti iš kitų galimų šaltinių.

Šių dienų Lietuvoje, nepaisant nuniokojimų, sugriovimų per ilgus amžius, sakralinė architektūra yra reprezentatyviausias meno sluoksniu. Lietuvos įstatymų leidyboje numatoma ne tik išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, bet ir sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis¹⁵². Kultūrinio turizmo fenomenas įvardinamas kaip “vienas iš kultūros paveldo viešojo naudojimo būdų”¹⁵³. Šiuo dokumentu pripažįstama nuolatinio turizmo plėtojimo galimybė, tačiau pabrėžiamas būtinumas išsaugoti paveldo autentišką pavidalą¹⁵⁴.

---

¹⁴⁷ Kultūrinio turizmo chartija, Briuselis, 1976 m. lapkričio 9 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 239.

¹⁴⁸ Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija, Grenada, 1985 m. spalio 3 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 79

¹⁴⁹ Europos Tarybos Ministrų, atsakingų už kultūros paveldą, IV-oji konferencija, Helsinkio deklaracija dėl kultūros paveldo išsaugojimo politinės svarbos, Helsinkis, 1996 m. gegužės 30-31 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 108.

¹⁵⁰ Ten pat, p. 109

¹⁵¹ Ten pat.

¹⁵² Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 153, p. 3.

¹⁵³ Ten pat, p. 17.

¹⁵⁴ Ten pat.

Mūsų atveju, turizmas nėra komercinė ar pramoginė veikla. Ketinimai pabrėžti sakralinės architektūros paveldą, vadinasi, padaryti jį gyvybingu dabarties procesuose. Pažymėtina, jog Lietuva jau dalyvauja paveldą reprezentuojančiuose tarptautiniuose kultūrinio turizmo projektuose, tarp kurių yra "Vienuolynų kelias". Šis projektas ne tik skatina paveldo turizmą, bet ir suteikia žinių apie religinius objektus. Paveldo pristatymo plačiajai visuomenei būdai vykdomi pasitelkiant informavimo priemonių pagalbą: spaudoje, leidiniuose, parodose, televizijoje, internete bei vizualiniais ženklais (reklaminiiais standais, lentelėmis ir kt.). Pastarojo laikmečio Vilnių reprezentuojančiuose leidiniuose, religinė architektūra išskiriama kaip vieno, ar kito meninio stiliaus paminklas. Pastebėtina, jog populariojo pobūdžio leidiniuose sutartinai kartojasi tokie trūkumai: jei pateikiama pakankama ir išsami informacija apie šventovių statybos etapus ir meno stilius, tuomet stinga duomenų apie vienuolijos istoriją, šventovėse esančių objektų prasmingumą bei kulto praktikų reikšmingumą. Šioje terpėje išskirtini sekantys informaciniai pavyzdžiai: Vytauto Ališausko su bendraautoriais kūriniai¹⁵⁵, kurie gausiomis iliustracijomis perteikia šventąsias vietas ir akcentuoja svarbiausius elementus. Tekstuose atsispindi pamatiniai duomenys apie statybą, autorius bei išsamiai pristatomos šventovėse esančių sakralinių vertybių prasmė. Išimtinis lenkų inspiruotas piligriminis leidinys¹⁵⁶ apie Vilnių, kuriame nuoseklus maldingųjų vietų pristatymas vyksta per sakralinės idėjos prizmę. Vadovas gausiai paremtas vaizdine medžiaga, kurią detalčiai pateikia daroje su sakralinių objektų istorine dalimi, dvasinio pasaulio įvykiais bei religinių tiesų sklaidai nusipelnusiomis asmenybėmis.

Paskutiniaisiais metais pasirodė pačių bažnyčių pastangomis sukurti pristatomojo pobūdžio leidiniai: Šv. Kazimiero bažnyčios, Bernardinų bažnyčios, Gailestingąjo Jėzaus šventovės bei Šv. Jono kongregacijos parengta glausta informacija apie Trinitorių bažnyčią. Peržvelgę Vilniaus bei kitų Lietuvos miestų internetinius tinklapius nustatėme, jog būtent sakralinis architektūros paveldas atlieka reprezentatyviausią vaidmenį. Svarbus pažangumo momentas sakralinio architektūros paveldo aktualizavimo procese, jog taip pat ir katalikiškosios tradicijos jau pristatomos virtualiame pasaulyje¹⁵⁷.

---

¹⁵⁵ Ališauskas V., Račiūnaitė T., Aušros Vartai. Vadovas. Vilnius: Aidai, 2003; Ališauskas V., Paknys M., Vilniaus Arkikatedros Šv. Kazimiero koplyčia. Vadovas, Vilnius: Aidai, 2004.

¹⁵⁶ *Wilno pielgrzymkowe*, sudarė Paczkowska Czesława, Vilnius: Wydawnictwo polskie w Wilnie, 2002.

¹⁵⁷ Internetinės svetainės yra susikūrus: bernardinai - www.bernardinai.lt; jėzuitai - <http://www.jesuit.lt>; Katalikų Bažnyčia - <http://vilnius.lcn.lt>; Vilniaus Arkikatedra pristatoma: www.katedra.lt

Parodos „Krikščionybė Lietuvos mene“ inspiravo katalikiškojo kultūros paveldo pristatymo visuomenei pradžia. Atvirumo viešajam pasauliui svarbą įprasmina Bažnytinio meno muziejaus idėja.

**Nr. 13. Bažnyčia-muziejus, Pizos Šv. Stepono bažnyčioje, Italijoje.
2006 m.L. Ignatavičiūtės nuotrauka**

Kaip jau minėjome, Vilniuje dar viena erdvė laukia pokyčių netolimoje ateityje, tai - Šv. Mykolo bažnyčia, kurioje Bažnyčios iniciatyva ketinama įkurti religinio meno muziejų. Tai svarbus įvykis ne tik Lietuvos visuomenei, bet ir besilankantiems piligrimams. Remiantis Vilniaus turizmo informacijos centro sudaryta labiausiai lankomų Vilniaus objektų lentele (žr. 4 lentelė prieduose), religinis paveldas itin populiarus į sostinę atvykstančių religinių bei nereliginių turistų tarpe. Aušros Vartų koplyčios Švč. Mergelės Marijos Gailestingumo Motinos paveikslas, garsėjantis stebuklais pritraukia piligrimus ne tik iš kaimyninės Lenkijos, bet ir iš kitų kraštų. Aušros Vartų Švč. Mergelė laikoma Lietuvos globėja bei santarvės simboliu. Ją gerbdamos susitinka keturios tautos ir dvi tikybos: lietuviai, lenkai, gudai ir rusai, katalikai ir unitai.¹⁵⁸ Kita turistų mėgstama vieta – Trys kryžiai, kurie ne tik vainikuoja Vilniaus miesto

¹⁵⁸ http://www.lcn.lt/paveldas2000_relig/all/b_1_3.htm (žiūrėta 2006 01 08)

siluetą, bet ir talpina katalikiškos minties tęstinumą. Remiantis legenda, dabartinėje Trijų kryžių vietoje pagonys nukankino septynis pranciškonų vienuolius ir vėliau jų atminčiai buvo pastatyti trys kryžiai. Vilniaus Kalvarijos taip pat pasižymi kaip užsienio šalių piligrimus pritraukianti vietovė. Kalvarijų koplytėlės sudaro Kryžiaus kelią, kurio įkūrimu buvo atsidėkota Dievui už krašto išvadavimą nuo rusų. Kelio įkūrėjas – vyskupas Jurgis Belazaras¹⁵⁹.

Daugiausiai piligrimystės tikslais Vilniuje apsilanko lenkai. Be kitų Vilniaus bažnyčių jiems svarbi Šv. Dvasios bažnyčia. Kaip žinia, čia neseniai kilo sąmyšis dėl Gailestingojo Jėzaus paveikslo, kuomet nuspręsta jį perkelti į Šv. Trejybės bažnyčią. Kaip jau minėjome, ši paveikslą sukūrė pagal vienuolės-mistikės F. Kowalskos regėjimus. Ši šventoji priskirtina populiariausių Katalikų bažnyčios šventųjų daliai ir Vilnius pasaulyje garsinamas kaip gailestingumo kulto miestas. Lenkų turistai bei piligrimai lankydami Šv. Dvasios bažnyčioje, vėliau neaplenkia ir F. Kowalskos namelio, kuris yra vienintelis išlikęs iš visų Gailestingosios Dievo Motinos kongregacijos vienuolyno pastatų. Tačiau maršrutai Vilniuje neapsiriboja vien bažnyčių ir vienuolynų lankymu, taip pat neaplenkiamos Rasų ir Antakalnio kapinės bei Panerių memorialas.

Modernėjančias sampratas Vilniaus miesto reprezentacijos procese rodo nūdieną prie iškiliausiųjų architektūros paveldo paminklų patalpintos (lietuvių ir anglų kalbomis) informacinę medžiagą pateikiančios lentelės, o tai yra akivaizdus įpaveldinimo ženklas. Novatoriškos idėjos realizacija atspindi informacinių technologijų dėka. Visuomenės informatyvumo skatinimui sukurta sistema, kurios pagalba esantieji prie tam tikro paveldo objekto išsiuntę žinutę, netrukus gauna platesnę informaciją lankytojui priimtina kalba.

Komunikacijos priemonių kūrimas ne tik pagelbsti sakralinio paveldo populiarinimo eigoje, bet ir atveria didesnes galimybes religinės minties sklaidai. Minėtinas progreso įrodymas pateikimo raidoje yra bažnyčių panoraminių vaizdų prezentacija Vilniaus savivaldybės internetinėje svetainėje bei neseniai pasirodęs leidinys kompaktinės plokštelės pavidale, *“Vilniaus bažnyčios”*¹⁶⁰.

---

¹⁵⁹ <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/kalvarijos/istorija/> (žiūrėta 2006 01 08)

¹⁶⁰ Projekto vadovas Šukevičius K. R., *“Vilniaus bažnyčios”*, UAB *“Modernių technologijų komunikacijos”*, 2005.

Sakralinio paveldo reprezentavimas Lietuvoje lygintinas su didžiuliu turizmu Italijoje (žr. Nr. 11-15). Čia neretai maldos vietose derinamos programos religiniams ir nereliginiams turistams. Vienu iš sektinų pavyzdžių minėtume pakankamai dažnai bažnyčių reikmėms iš lankytojų renkama nedidelį mokestį už įėjimą, ar kitas paslaugas (žr. Nr. 13 ir Nr. 14).

**Nr. 14. Norintiems apžiūrėti čia esančius paveikslus, tenka įmesti monetą už papildomą apšvietimą. Pizos katedra Italijoje, 2006 m.
L. Ignatavičiūtės nuotrauka**

Lietuvoje tik neseniai pradėta religinio paveldo pažintinė sklaida visuomenėje. Iki šiol vyravo menotyrinio stiliaus informacinė medžiaga, tuo tarpu Italijoje esantis sakralinis paveldas plačiai žinomas visame pasaulyje ir aiškinamoji literatūra neapsiriboja vien meninių stilių, ar bažnyčios istorinės raidos atpasakojimu. Šventovės visų pirma siejamos su šventuoju, kurio garbei yra pavadintos. Detaliai pažymimas jose esančiųjų relikvijų sakralinis prasmingumas. Lietuvoje dar nepraktikuojamas griežtas skyrimas tarp religinių ir nereliginių lankytojų. Pavyzdžiui, Gailestingojo Jėzaus šventovėje Vilniuje, kiekvieną dieną (8-16 val.) vyksta adoracija, reikalaujanti absoliučios tylos ir susikaupimo, todėl šioje vietoje pravartu riboti tikinčiųjų ir paveldo vertybes (šiuo atveju, Gailestingojo Jėzaus paveikslą) išvysti norinčiųjų turistų.

Šv. Petro bazilika Romoje (žr. Nr.15), kuri yra svarbiausieji krikščionių pasaulio maldos namai, laikytina vienu iš pavyzdžių, kai kultūrinis turizmas ir autentiškoji funkcija sėkmingai derinami. Kaip žinia, į šią šventovę neįleidžiami pernelyg neformaliai vilkintys turistai, jie taip pat neįleidžiami į aukojamų mišių erdvę bei į Švenčiausiojo Sakramento koplyčią.

Nr. 15. Šv. Petro bazilika Romoje, Italijoje¹⁶¹

Iškilingų pamaldų metu čia galima patekti tik su kvietimais, kurie gaunami per religines institucijas. Antrą vertus, Vatikano leidykla yra parengusi gausią informaciją apie bazilikos religines prasmes. Tačiau atsižvelgiant į gilią istorinę bei estetinę bazilikos vertę, joje stengiamasi atskirti religinį ir bendrąjį turizmą bei apsaugoti sakralinę pastato funkciją, kurią savaime pabrėžia pats saugojimas ir kai kurie draudimai.

Kultūrinio turizmo vykdyme svarbiomis tampa šiuolaikinės komunikacijos priemonės, įvairių technologijų vartojimas bei kitos populiarinimo formos. Tačiau geriausiai sakralinio paveldo funkcijos autentiškumą atspindi pačių bažnyčių iniciatyva sukurtos informacijos priemonės. Taigi turizmas yra reikšmingas, nes gali pasitarnauti religinės minties sklaidoje, reprezentuoti Lietuvos sakralinės architektūros paveldą ir papildyti ekonominius išteklius.

---

¹⁶¹ <http://www.romaviva.com/Vaticano/basilica-di-san-pietro.htm> (žiūrėta 2006 05 19)

Išvados

1. Analizė atskleidė, jog šiuolaikinės paveldosaugos diskurse autentiškumas yra pagrindinė kultūros paveldo vertingumą apibrėžianti vertė. Paveldo funkcijos autentiškumas išskirtinas kaip pirminės kultūros paveldo objekto paskirties išlaikymas. Tačiau modernėjanti paveldosauga suteikia plačias galimybes derinti autentišką paveldo funkciją su nūdienos aktualijomis.

2. Sakralinės architektūros paveldas Vilniuje vadintinas gyva istorijos iliustracija. Dėl įvairių politinių bei stichinių priežasčių keitėsi ne tik statinių meninis stilius, bet ir jų liturginė paskirtis. Esmingiausi pasikeitimai Bažnyčios gyvenime sietini su sovietinės okupacijos laikmečiu. Tyrimas atskleidė, jog vykdant totalitarinę politiką uždaryta didžioji dalis Vilniaus bažnyčių bei vienuolynų. Pirmaisiais okupacijos dešimtmečiais vyravo „priešiškas“ požiūris į religinį palikimą ir uždarytieji kultūros paveldo objektai buvo naudojami kardinaliai pakeičiant jų pirminę funkciją. Tenka pabrėžti, jog sovietmečiu tikintiesiems nebuvo gražinta nė viena bažnyčia, tačiau XX a. VI-VIII dešimtmečiais daliai sakralinių pastatų pritaikyta kultūrinė-estetinė funkcija.

3. Nepriklausomoje Lietuvoje religinės architektūros paveldas yra vienas sudėtingiausių galvosūkių. Kaip žinia, sakralinė architektūra svarbi ne vien dėl jos meninės reikšmės, čia įprasminotos ir gilios dvasinės tradicijos. Tenka konstatuoti, jog iki šių dienų religinės architektūros paveldas tebėra neįpaveldintas reiškinys. Pažymėtina, jog iki šiol sakralinės architektūros aktualizavimas pasireiškė suniokotų pastatų restauravimu bei jų gražinimu tikintiesiems. Siekiant šį palikimą priartinti prie dabarties aktualijų svarbiomis tampa pastangos, kurios skatina Bažnyčios ir visuomenės susitarimą. Nūdienos Vilniuje jau juntami poslinkiai sprendžiant pagal paskirtį nenaudojamos sakralinės architektūros problemas. Bažnyčios pritaikomos religinio meno muziejui, aukšto meninio lygio koncertų salei ir paliatyvinės slaugos centrui. Analize nustatėme, jog sovietmetis sąlygojo Bažnyčios ir tikinčiųjų santykio pertrauką. Mūsų dienomis tik nedidelė visuomenės dalis lankosi šventovėse. Taigi modernių laikų asmeniui simbolinę bei liturginę reikšmes įkūnijančios prasmės nebėra

savaime suprantamos. Dėl šios priežasties yra svarbu skleisti religinio turinio informaciją ir katalikiškųjų tradicijų architektūros paveldą pristatyti ne vien kaip meninio stiliaus šedevrą, o kaip visuminio sakralumo ženklą. Šioje terpėje išskirtinos sovietų okupacijos metais sunaikintus kulto pastatus atgavusios Vilniaus dvasinės bendruomenės. Jos pasižymi religinių tiesų sklaidimu, kurį adekvačiai derina su atvirumu visuomenei.

4. XX a. VII dešimtmetyje kultūros paveldas imtas traktuoti kaip ekonominė vertybė, o kultūrinį turizmą pradėta vertinti kaip prie regionų klestėjimo prisidedantį veiksnį. Taigi šiuolaikinėje paveldosaugoje sakralinės architektūros paveldas glaudžiai siejasi su kultūrinio turizmo fenomenu. Bažnytinis paveldas Lietuvoje laikytinas reprezentatyviausiu meno sluoksniu. Todėl labai svarbu stengtis pateikti tinkamą informaciją apie čia esančias šventoves. Populiarinimo procesuose, kurie vykdomi pasitelkiant įvairias komunikacijos priemones, svarbu suderinti piligrimams bei nereliginiams lankytojams pristatomą medžiagą. Tačiau tolimesnėje kultūrinio turizmo plėtroje liturginė prasmė privalo išlikti svarbiausia, nes turizmas yra vertingas tuo, jog gali pasitarnauti religinės minties sklaidai bei papildyti finansinius išteklius.

Šiuo darbu siekta pristatyti sakralinės architektūros aktualizavimo galimybes: pabrėžta sakralinės architektūros paveldo reikšmė šiuolaikinėje paveldosaugoje; išnagrinėta dabarties problemų kilmės priežastis; atlikta detali paveldo panaudos analizė bei padėti pagrindai tolimesniems tyrinėjimams.

Šaltiniai:

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

F. R-181 (Religinių kultūrų reikalų tarybos prie TSRS MT įgaliotinio Lietuvos TSR dokumentai).

1. Amsterdamo deklaracija, Amsterdamas, 1975 m. spalio 25 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p.118-126.
2. Bernardinų parapijos internetinis dienraštis, *www.bernardinai.lt* (žiūrėta 2006 05 28).
3. Dievo Gailestingumo šventovė, <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/dievogailestingumo/> (žiūrėta 2006 05 01).
4. 2000 m. įsigaliojo Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos sutartys, <http://katalikai.lt> (žiūrėta 2006 05 20).
5. Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija, Grenada, 1985 m. spalio 3 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997. p. 76-84.
6. Europos architektūros paveldo chartija, Amsterdamas, 1975 m. rugsėjo 26 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p.114-117.
7. Europos Tarybos Ministrų, atsakingų už kultūros paveldą, IV-oji konferencija, Helsinkio deklaracija dėl kultūros paveldo išsaugojimo politinės svarbos, Helsinkis, 1996 m. gegužės 30-31 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 107-113.
8. ICOMOS organizacijos elektroninė svetainė, <http://iccrom.org/> (žiūrėta 2006 03 10).
9. Interviu Katalikų radijo “Mažajai studijai” (2005 11 22), <http://vilnius.lcn.lt/ganytojai/arkivyskupas/kalbos/k20051119/> (žiūrėta 2006 03 10).
10. *Jėzau, pasitikiu Tavimi*, sudarė Grabytė Jūratė, Vilnius, 2006.

11. Kardinolas Audrys Juozas Bačkis: Žemiškame Vilniuje dar daug darbo, kol jis vėl suspindės visais savo nuostabių šventovių bokštais (2005 11 24),
<http://www.bernardinai.lt/index.php?-1382930577> (žiūrėta 2006 04 26).
12. Katalikų Bažnyčios Lietuvoje senoji elektroninė svetainė, <http://www.lcn.lt> ir naujoji,
<http://www.katalikai.lt> (žiūrėta 2006 05 26).
13. Kripta ir Šv. Andriejaus Bobolos atminimo vieta, informacinis Šv. Kazimiero bažnyčios leidinys.
14. Kultūros paveldo centro elektroninė svetainė, www.kpc.lt (žiūrėta 2004 03 26).
15. Kultūros paveldo departamento prie LR Kultūros ministerijos elektroninė svetainė,
<http://www.heritage.lt> (žiūrėta 2005 05 26).
16. Kultūrinio turizmo chartija, Briuselis, 1976 m. lapkričio 9 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997. p. 239-241.
17. Lietuvos Dailės muziejaus internetinis puslapis, www.ldm.lt (žiūrėta 2006 05 01).
18. Lietuvos Jėzuitų internetinis puslapis, <http://www.jesuit.lt> (2006 05 10).
19. Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo registras, www.kpc.lt (žiūrėta 2006 05 26).
20. Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, 1994 m. gruodžio 22 d., <http://www3.lrs.lt> (žiūrėta 2004 04 14).
21. Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 153, p. 3-19.
22. Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių įstatymas, 1995 m. spalio 4 d.,
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=100911 (žiūrėta 2006 05 05)
23. *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988.
24. Lietuvos vienuolynų duomenų bazė, <http://vienuolynai.mch.mii.lt> (2006 05 20).
25. *Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas*, Vilnius, 1973.
26. Nara autentiškumo dokumentas (The Nara document on Authenticity) 1994.
http://www.international.icomos.org/charters/nara_e.htm (žiūrėta 2004 05 14).
27. Rygos chartija, Dėl objektų autentiškumo ir rekonstrukcijos kultūros paveldo apsaugos požiūriu, Ryga, 2000 m. spalio 23-24 d., *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997, p. 219-220.

28. Pasaulio paveldo konvencijos rengimas, <http://www.unesco.lt/r/paveldas/#2> (žiūrėta 2006 04 14).
29. Šv. Jono kongregacijos leidinys, Metų programa 2005-2006.
30. UNESCO nacionalinės komisijos elektroninė svetainė, <http://www.unesco.lt> (žiūrėta 2006 03 14).
31. Vaišvilas Vaidas, Vilnius – ypatingas miestas, nes jame apsireiškė pats Jėzus. www.bernardinai.lt (žiūrėta 2006 05 01).
32. Valstybinės Kultūros Paveldo Komisijos internetinė svetainė, http://www3lrs.lt/pls/inter/www_viewer.ViewTheme?p_int_tv_id=868&p_kalb_id=1 (žiūrėta 2006 04 14).
33. Vilniaus Arkikatedros internetinis puslapis, www.katedra.lt (žiūrėta 2006 04 11).
34. Vilniaus Arkikatedra, <http://www.katedra.lt/article/archive/29/> (žiūrėta 2006 05 16).
35. Vilniaus Arkikatedra, Šv. Kazimiero koplyčia, <http://vilnius.lcn.lt/sventoves/arkikatedra/kazimierokopl/> (žiūrėta 2006 05 20).
36. Vilniaus Arkikatedros Šv. Kazimiero (Karalių koplyčia), <http://ldmuziejus.mch.mii.lt/Muziejusirpadaliniai/Arkikatedra.htm#koplyčia> (žiūrėta 2006 05 20).
37. Vilniaus buvęs benediktinių vienuolynas ir Šv. Kotrynos bažnyčia, <http://vienuolynai.mch.mii.lt/V64-75/Vilnbenedikt.htm> (žiūrėta 2006 04 15).
38. Vilniaus mokytojų namų internetinis puslapis, <http://www.kultura.lt> (2006 05 25).
39. Vilniaus Šv. Kazimiero (jėzuitų) bažnyčia, informacinis Šv. Kazimiero bažnyčios leidinys.
40. Vilniaus Šv. Kazimiero (Jėzuitų bažnyčia) internetinis tinklapis, <http://www.vjg.lt/sj/b-kazim.htm> (žiūrėta 2006 05 12).
41. Vilniaus Šv. Kazimiero (jėzuitų) bažnyčia, <http://www.jesuit.lt/b-kazim.htm> (žiūrėta 2006 05 20).
42. Vilniuje restauruojama Šv. Stepono bažnyčia, www.xxiamzius.lt/numeriai/2005/11/11/ora_02.html (žiūrėta 2006 04 25).

Literatūra

1. Andrikonytė Asta, Maldos namai pavirto menų šventove, *Lietuvos rytas*, 2006 m. gegužės 29 d., Nr. 170, p. 8.
2. Ališauskas Vytautas, Boruta Jonas, Sodeika Tomas, Religinė kultūra, *Lietuvos kultūros būklė, Memorandumo medžiaga*, Vilnius, 1990, p. 25-28.
3. Ališauskas Vytautas, Račiūnaitė Tojana, *Aušros Vartai. Vadovas*, Vilnius: Aidai, 2003.
4. Ališauskas Vytautas, Paknys Mindaugas, *Vilniaus Arkikatedros Šv. Kazimiero koplyčia. Vadovas*, Vilnius: Aidai, 2004.
5. Ashworth Gregory, Howard Peter, *Dissonant Heritage. The Management of the Past as a resource in Conflict*, 1996.
6. Ashworth Gregory, Howard Peter, *European Heritage Planning and Management*, USA, 1999.
7. Ashworth Gregory, Tunbridge J. E., *A Geography of Heritage Power, Culture and Economy*, London: Arnold Publishers, 2000.
8. *Assesing the Values of Cultural Heritage. Research Report*, Edited by Marta de la Torre, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 2002.
9. Barthel Diane, *Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity*, New Jersey: Rutgers University Press, 1996.
10. Baužienė Morta, *Šv. Mykolo bažnyčia Vilniuje*, Vilnius: Savastis, 2004.
11. Bogdanowski Janusz, Sacrum w architekturze krajobrazu, *Teka komisji i architektury*, Tom XXXI, Część I, 1999, p. 71-85.
12. Bogdanowski Janusz, Sacrum w architekturze krajobrazu, *Teka komisji i architektury*, Tom XXXI, Część II, 1999, p. 91-109.
13. Boniface Priscilla and Fowler J. Peter, *Heritage and Tourism in "the global village"*, Routledge, London 1993.
14. Bučas Jurgis, Paveldosaugos objektas, *Literatūra ir menas*, 1992, Nr. 8, p. 12-13.
15. *Building a New Heritage Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, (ed. by G. J. Ashworth and P. J. Larkham), London: Routledge, 1994.

16. Choay Francois, *The intervention of the historic monument*, Cambridge university press, 2001.
17. Conway Hazel and Rowan Roenisch, *Understanding architecture*, London and New York, 1994.
18. *Coping with Tourists, European Reactions to Mass Tourism*, (ed. by Jeremy Boissevain) Oxford, Berghahn Books, 1996.
19. Cornoldi Adriano, *L'architettura dell'edificio sacro*, Officina Edizioni, Roma, 1995.
20. Crook J. Mordaunt, *The Dilemma of Style. Architectural Ideas from the Picturesque to the Post-Modern*, London, John Murray, 1987.
21. Čaplikas Juozas, Kultūros vertybių naikinimas sovietiniais metais, *Literatūra ir menas*, 1997, Nr. 30, p. 2.
22. Čepaitienė Rasa, Vilniaus bažnyčių likimas sovietmečiu (1944-1990), *Liaudies kultūra*, 2002, Nr. 5, p. 32-38.
23. Čepaitienė Rasa, *Laikas ir akmenys. Kultūros paveldo sampratos moderniojoje Lietuvoje*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2005.
24. Čepaitienė Rasa, Nūdienė Lietuvos paveldosauga: keletas mąstymo klišių (2006 05 02), <http://www.bernardinai.lt/index.php?-1761637977> (žiūrėta 2005 05 02).
25. Čerbulėnas Klemensas, Šv. Kazimiero bažnyčios ir jėzuitų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 239-242.
26. Čerbulėnas Klemensas, Ramonienė Dalia, Visų Šventųjų bažnyčios ir karmelitų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 433-435.
27. Čerbulėnas Klemensas, Jankevičienė Algė, Šv. Jono bažnyčia, *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 529-531.
28. Delafons John, *Politics and preservation. A Policy History of the Built Heritage, 1882-1996*, London, 1997.
29. Drėma Vladas, *Dingęs Vilnius*, Vilnius: Vaga, 1991.
30. Earl John, *Building Conservatin Philosophy*, 1997.

31. Feilden Bernard M., Jokiletho Jukka, *Pasaulio paveldo vietų ir vietovių priežiūros gairės*, Kultūros paveldo institutas: Vilnius: Savastis, 1998.
32. Fopp A. Michael, *Managing Museums and Galleries*, London: Routhledge, 1997.
33. Fowler J. Peter, *The Past in Contemporary Society. Then, Now*, London: Routledge, 1995.
34. Frediani Gianluca, *Guide per progettare Le Chiese*, Editori Laterza, 1997.
35. Gamboni Dario, *The Destruction of Art. Iconoclasm and Vandalism since the French Revolution*, London, 1997.
36. Giriūnas Vytenis, Šv. Kotryna taps Vilniaus kultūros centru, *Pastogė, Respublikos priedas*, 2006 m. gegužės 23 d., Nr. 19, p. 1-2.
37. Glemža Jonas, *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas*, Vilnius, 2002.
38. Greenhill – Hooper Eilean, *Museums and their Visitors*, London: Routledge, 1995.
39. Grieczkina Marina, Problemy adaptacji obiektow sakralnych na przykladzie budynku przy ulicy szpitalnej, *Teka komisji i architektury*, Tom XXXI, Część II, 1999, p. 261-269.
40. Hunter Michael, *Preserving The Past*, United Kingdom, 1996.
41. ICCROM News Letter. 2004, June. Nr. 30. p. 4., <http://iccrom.org/> (žiūrėta 2006 04 10).
42. Indrulaitis Aleksandras, Bažnyčia pokario metais, *Kultūros paminklai*, Vilnius: Savastis, 1994, Kn. 1., p. 145-149.
43. Jankevičienė Algė, Šv. Mykolo bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 475-479.
44. Janonienė Rūta, Pranciškonų bažnyčia Vilniuje (2005 08 03), <http://www.bernardinai.lt/index.php?-1644330120> (žiūrėta 2006 04 26).
45. Jokiletho Jukka, *A History of Architectural Conservation*, D. Phil Thesis. The University of York. England. Institute of Advanced Architectural Studies. September 1986. (Recomposed in PDF format, February 2005).
46. Jurevičienė Jūratė, *Vilniaus apylinkių sakralinis paveldas. Vertė ir apsauga*, Urbanistika ir architektūra, 2004, T. XXVII, Nr. 3 priedas, p. 37-42.
47. Kam skambina varpai, *Literatūra ir menas*, 1991, Nr. 40, p. 4.

48. Keršytė Nastazija, Lietuvos muziejai iki 1940 metų. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2003. Kirshenblatt-Gimblett Barbara, *Destination Culture: Tourism, Museums and Heritage*, Berkeley, University of California Press, 1998.
49. Šv. Kotrynos bažnyčioje bursis meno kūrėjai,
<http://www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=73588>
(žiūrėta 2006 05 26).
50. Šv. Kotrynos bažnyčia – naujas Vilniaus miesto kultūros centras,
<http://www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=73196>
(žiūrėta 2006 05 26).
51. Kowalska Faustina, Dienoraštis: *Dievo Gailestingumas mano sieloje*, Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2005.
52. *300 Kultūros paminklų*, Vilnius: Mintis, 1980.
53. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, sudarė Ališauskas Vytautas, Vilnius: Aidai, 2006.
54. *Kultūros paveldo apsauga: reglamentuojančių dokumentų rinkinys*, Vilnius: Savastis, 1997.
55. Kuzavinis Kazimieras, *Lotynų lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslinė enciklopedijų leidykla, 1996.
56. Foster Kurt W., *Monument / Memory and Mortality of Architecture*, *Oppositions*, 1982, vol. 25, issue Fall (Nr. 4).
57. Laukaitytė Regina, *Lietuvos vienuolijos XX a. Istorijos bruožai*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997.
58. Laukaitytė Regina, Mėginimai sovietizuoti Lietuvos Bažnyčią 1994-1949 metais, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1997 Metai, Vilnius, 1998, p. 178-197.
59. Laukaitytė Regina, Lietuvos šventųjų vietų likvidavimo kampanija, *Naujasis židinys*, Nr. 11-12, p. 545-549.
60. Laukaitytė Regina, Sovietų valdžios kova su Vatikanu pirmuoju okupacijos dešimtmečiu, *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, T. 23, Vilnius, 2003, p. 381-389.
61. Levandauskas Vytautas, Šventosios Trejybės cerkvės ir bazilijonų vienuolyno ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1., Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 236-239.

62. Levandauskas Vytautas, Bonifratrų vienuolyno ir bažnyčios ansamblis (...), *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros Paminklų sąvadas*, t. 1, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, p. 313-315.
63. Lietuvos bažnyčioms ir religinėms organizacijoms paskirstyta daugiau nei 3 mln. litų (2006 04 12). <http://www.bernardinai.lt/index.php?-923399831>(žiūrėta 2006 04 25).
64. *Lietuvos kultūros paveldo atgimimas = Revival of Lithuanian Cultural Heritage*, sudarytoja Irma Grigaitienė, Vilnius: Savastis, 2004.
65. *Lietuvos urbanistikos paveldas: vertybių įteisinimas, apsauga, tvarkymas (1967-1993)*, Dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 2005.
66. *Lietuvos TSR architektūros klausimai VI (I)*, Vilnius: Mokslas, 1979.
67. *Living Heritage Sites Programme. First Strategy Meeting*, SPAFA Headquarters, Bangkok 17-19, 2003, www.iccom.org/eng/prog2004-05 (žiūrėta 2006 04 16).
68. *Le chiese come beni culturali, Suggestimenti per la conservazione*, Mondadori Electa, Milano, 2003.
69. *Lietuvos vienuolynai. Vadovas*, sudarė Janonienė Rūta ir Klajūmienė D., Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1998.
70. Lupo Vincenzo, *Chiese Pisane*, Grafica Lanini – Pisa, 2002.
71. Lowenthal David, *Our Past before us. Why do we save it?* London, Temple Smith, 1981.
72. Lowenthal David, *The Past is a Foreign Country*, Cambridge: University Press, 1985.
73. Lowenthal David, *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge: University Press, 1998.
74. McKercher B., Hilary du Cros, *Cultural Tourism the Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*, London: The Haworth Hospitality Press, 2002.
75. Meilė kraujuojančiai žaizdai, *Literatūra ir menas*, 1992, Nr. 23, p. 8-9.
76. Misius Kazys, Bažnyčių uždarinėjimas Lietuvoje pokario metais, *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, 1998, T. XII, p. 75-101.
77. *Nara Conference on Authenticity in relation to the World Heritage Convention*, Nara, Japan 1-6 November, UNESCO World Heritage, ICOMOS: Trondheim, Tapir, 1995.

78. Naujienų agentūros BNS informacija, A. Brazauskas: misionierių vienuolyno patalpos tinkamos slaugos centrui įrengti (2006-04-21),
<http://www.bernardinai.lt/index.php?1242521814> (žiūrėta 2006 04 25).
79. *Nukentėję paminklai*, sud. M. Skirmantienė, J. Varanauskas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
80. *Odrodzenie kosciola katolickiego w bylym ZSRR*, Lublin, 1993.
81. *Opera della primaziale Pisana*, gestione and progetti 2005.
82. Pearson Michael Parker, Richard Colin, *Architecture and Order*, Approaches to Social Space. London and New York: Routledge, 1994.
83. *Preserving the Past. The Rise of Heritage in Modern Britain*, Edited by Michael Hunter. United Kingdom, 1996.
84. Pažadinta iš priverstinio miego,
<http://www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=73577>
 (žiūrėta 2006 05 25).
85. Riaubienė Edita, Kultūros paveldo verčių suvokimo ir vertinimo tendencijos, *Urbanistika ir architektūra*, 2000, XXIV t., Nr. 1, p. 3-10.
86. Riaubienė Edita, *Lietuvos architektūros paveldosauga (1918-2000): teisinės galimybės ir tvarkymo rezultatai*. Daktaro disertacijos santrauka, Vilnius: Technika, 2003.
87. Riegl Alois, *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen, seine Entstehung*, Vienna, 1903.
88. Rimkus Vytenis, Sunkus paminklų gyvenimas, *Literatūra ir menas*, 1995, Nr.11, p. 3.
89. Rymaszewski Bohdan, *Polska ochrona zabytkow Refleksje z lat 1918-2002*, Warszawa, 2002.
90. Sandro Benedetti, *Architettura sacra oggi*, Gangemi Editore, 1995
91. Seta de Cesare, *Architettura della fede in Italia*, Bruno Mondadori, 2003.
92. Simanavičius Žibartas, Didysis eksperimentas, *Literatūra ir menas*, 1990, Nr. 1, p. 7.
93. Skomskis Juozas, Bažnyčių paveldas: kultūrinis letargas ir istorinis šunmetis, *Literatūra ir menas*, 1999, Nr. 51, p. 2.
94. Skomskis Juozas, Ar kultūros paveldas niekam nerūpi? *Literatūra ir menas*, 2000, Nr. 30/31, p. 2.
95. Smith Melanie K., *Issues in Cultural Tourism Studies*, London: Routledge, 2003.

96. Sodi Stefano e Renzioni Stefano, *La chiesa di S. Stefano e la piazza dei Cavalieri*, Edizioni ETS, Pisa, 2003.
97. Staniūnas Eugenijus, Šiek tiek apie svarstymą ir apskritai apie paminklosaugą, *Literatūra ir menas*, 1993, Nr. 3, p.12-13.
98. Streikus Arūnas, Lietuvos katalikų bažnyčia 1940-1990 m., *Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis*, T. XII, 1998, p. 39-65.
99. Stulpinas Ričardas, Pabaigos pradžia, *Literatūra ir menas*, 1993, Nr. 16, p. 3.
100. Tarp paveldo ir paveldėtų valdininkų, *Literatūra ir menas*, 1992, Nr. 8, p. 9, 12.
101. Touring cultures: *Transformations of Travel and Theory*, (ed. by Rojek C., Urry J.), London, Routledge, 1997.
102. Truska Liudas, *Lietuva 1938-1953 metais*, Kaunas: Šviesa, 1995.
103. Urry John, *Consuming places*, London: Routledge, 1995.
104. Valeckas Rimas, Ar reikia paminklosaugos?, *Literatūra ir menas*, 1993, Nr. 11, p. 10.
105. Vardys, Katalikai ir komisarai: pirmoji pažintis, *Krikščionybė Lietuvoje*, Čikaga: 1997, p. 367-388.
106. Vardys Vytautas, Nustalinimas: laisvėjimas be religijos, *Krikščionybė Lietuvoje*, Čikaga: 1997, p. 389-403.
107. Venclova Tomas, *Vilnius. Vadovas po miestą*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2004.
108. Vilnius, kurį prarandame, *Literatūra ir menas*, 1997, Nr. 30, p. 3, 14.
109. Vilnius jau turi naują kultūrinę erdvę, <http://www.kultura.lt/?pid=272> .
110. Vitkauskaitė Viktorija, Šv. Kotrynos bažnyčia taps muzikų šventove, *Sostinė*, "Lietuvos ryto" priedas vilniečiams, 2006, gegužės 24 d., Nr. 99, p. 1-2.
111. Walsh Kevin, *The Representation of the Past: Museums and Heritage in the post-modern World*, London: Routledge, 1992.
112. *Vilniaus Bernardinų bažnyčia*, teksto autorė Janonienė, Vilnius: Biznio mašinų kompanija, 2003.
113. *Wilno pielgrzymkowe*, sudarė Paczkowska Czeslawa, Vilnius: Wydawnictwo polskie w Wilnie, 2002.

Priedai

Lentelės:

1. lentelė: *Vilniaus bažnyčių paskirtis 1950 m.*
2. lentelė: *Nekilnojamųjų kultūros vertybių paveldo registro analizė.*
3. lentelė: *Labiausiai lankomi Vilniaus objektai:*

1. Arkikatedra Bazilika ir Gedimino pilis.
2. KGB genocido aukų muziejus.
3. Šv. Onos ir Bernardinų bažnyčios.
4. Vilniaus Universitetas, Šv. Jono bažnyčia.
5. Aušros Vartai
6. Vilniaus bažnyčios (Šv. Petro ir Povilo, Šv. Kazimiero,).
7. Nacionalinis muziejus.
8. Vilniaus paveikslų galerija.
9. Vilniaus žydų geto teritorija.
10. Frenko Zappos paminklas.
11. Prezidentūros pastatas.
12. Bastėja.
13. Vilniaus Gaono žydų muziejus.
14. Vilniaus kapinės.
15. Šv. Dvasios cerkvė ir stačiatikių vienuolynas.
16. Taikomosios dailės muziejus.
17. Užupis.
18. Trijų kryžių kalnas.
19. Europos parkas.
20. Panerių memorialas.
21. Gintaro galerija – muziejus.

22. Trakai.
23. Televizijos bokštas.
24. Gedimino prospektas.
25. Šiuolaikinis meno centras.

Sudarytojas: VŠĮ „Vilniaus turizmo informacijos centras“ 2005 metai.

Schemas:

1. *Paveldosaugos reiškinių formavimosi schema pasitelkta iš Editos Riaubienės darbo: Lietuvos architektūros paveldosauga (1918-2000): teisinės galimybės ir tvarkymo rezultatai.* Daktaro disertacijos santrauka, Vilnius: Technika, 2003, p. 14.
2. Schema: *Paveldo vertės*, sudaryta pagal Aloiso Rieglio veikalą: *Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen, seine Entstehung*, Vienna, 1903.

Iliustracijų sąrašas:

1. Nr. 1. Šv. Kazimiero koplyčios šoninė siena su Michelangelo Palloni freska “Stebuklas prie šv. Kazimiero karsto”.
Iš elektroninės svetainės:
<http://vilnius.lcn.lt/sventoves/arkikatedra/kazimierokopl/>
2. Nr. 2. Šv. Kazimiero (Karalių) koplyčia.
Iš elektroninės svetainės:
<http://vilnius.lcn.lt/sventoves/arkikatedra/kazimierokopl/>
3. Nr. 3. Dievo Gailestingumo paveikslas.
Iš leidinio: *Jėzau, pasitikiu Tavimi*, sudarė Grabytė Jūratė, Vilnius, 2006.
4. Nr. 4. Didysis altorius Šv. Kazimiero bažnyčioje.
L. Ignatavičiūtės nuotrauka.
5. Nr. 5. Kriptos piešiniai.
Iš elektroninės svetainės: <http://www.jesuit.lt/b-kazim.htm>
6. Nr. 6. Restauruoti koplyčia. L. Ignatavičiūtės nuotrauka.
7. Nr. 7. Baltoji Mergelė. L. Ignatavičiūtės nuotrauka.
8. Nr. 8. Restauravimo darbai. L. Ignatavičiūtės nuotrauka.
9. Nr. 9. Kotrynos bažnyčia – koncertų salė.
Iš dienraščio: “*Lietuvos rytas*” *priedo vilniečiams “Sostinė”*, 2006, gegužės 24 d., p. 1.
10. Nr. 10. Londone parduodamos bažnyčios skelbimas.
Iš dienraščio: *Property South, South London Press*, Tuesday February 28, 2006, p. 25.
11. Nr. 11. Šv. Pranciškaus šventovė Asyžiuje, Italijoje. 2006 m.
L. Ignatavičiūtės nuotrauka.
12. Nr. 12. Turistai ir sakralinės architektūros paveldas.
Pizos katedros aikštė, Italijoje. 2006 m. L. Ignatavičiūtės nuotrauka.
13. Nr. 13. Bažnyčia-muziejus, Pizos Šv. Stepono bažnyčioje, Italijoje.
2006 m. L. Ignatavičiūtės nuotrauka.

14. Nr. 14. Norintiems apžiūrėti čia esančius paveikslus, tenka įmesti monetą už papildomą apšvietimą. Pizos katedra Italijoje, 2006 m.

L. Ignatavičiūtės nuotrauka.

15. Nr. 15. Šv. Petro bazilika Romoje, Italijoje.

Iš elektroninės svetainės:

<http://www.romaviva.com/Vaticano/basilica-di-san-pietro.htm>

Santrauka

Šis darbas analizuoja su sakralinės architektūros paveldu susijusią aktualizavimo problematiką. Paveldosaugos diskurse religinė architektūra yra neatsiejama nekilnojamojo kultūrinio paveldo dalis. Šiuo palikimu atskleidžiamos bene visos paveldo vertingumą apsprendžiančios vertės, pradedant autentiškumo ir baigiant technologine. Tyrinėjamos temos aktualumą lemia tai, jog religinis paveldas iki šiol nėra įpaveldintas, o sakralinių objektų samprata nėra reglamentuojama. Tačiau modernėjanti paveldosauga suteikia nemažai galimybių suaktualinti sakralinio palikimo aspektus.

Mūsų gyvenamu laikmečiu bažnyčiose lankosi tik nedidelė visuomenės dalis ir sakralinės reikšmės objektai nebėra savaimė suprantami. To priežasčių ieškome Lietuvos politinėje raidoje. Krikščionybės tradicijų tęstinumo pertrauką sąlygojo sovietinė okupacija. Dalis bažnyčių buvo uždarytos, o kita dalis egzistavo priverstinai atsisakiusios liturginės funkcijos. Atsižvelgiant į susiklosčiusią padėtį, svarbūs aktualizavimo momentai, kurie sakraliniam architektūros paveldui užtikrintų tinkamiausias išsaugojimo formas ir šiuos objektus paverstų "gyvais" - lankomais ir atvirais vietos visuomenei bei užsienio svečiams.

Bažnytinis paveldas laikytinas reprezentatyviausiu meno sluoksniu. Todėl labai svarbu stengtis pateikti tinkamą informaciją apie Lietuvoje esančias šventoves. Populiarinimo procesuose, kurie vykdomi pasitelkiant įvairias komunikacijos priemones, svarbu suderinti piligrimams bei nereliginiams lankytojams pristatomą medžiagą. Vakarų pasaulyje jau nuo XX a. VII dešimtmečio pastebimi modernūs poslinkiai paveldo populiarinimo srityje. Kultūros paveldas imtas traktuoti kaip ekonominė vertybė, o kultūrinį turizmą pradėta vertinti kaip prie regionų klestėjimo prisidedantį veiksnį. Taigi šiuolaikinėje paveldosaugoje sakralinės architektūros paveldas glaudžiai siejasi su kultūrinio turizmo fenomenu. Tačiau liturginė prasmė privalo išlikti svarbiausia, o turizmas vertingas tuo, jog gali pasitarnauti religinės minties sklaidai bei papildyti finansinius išteklius. Lietuvoje aktualizuojant sakralinį paveldą daugiausiai nusipelnė dvasinės bendruomenės. Dalis suniokotų pastatų restauruoti, juos stengiamasi pritaikyti šių dienų poreikiams.

SUMMARY

This work analyses problems in connection with the heritage of sacred architecture. In the discourse of heritage conservancy, religious architecture is inseparable part of immovable cultural heritage. This heritage reveals nearly all the values that define the worth of heritage: from authenticity to technology. The actuality of the studied theme lies in the fact that law has not regulated religious heritage and the conception of sacred objects. As the protection of heritage becomes more modern, it enables to make the aspects of sacred heritage more relevant.

At present only small part of society goes to church and objects that symbolize sacred meaning are not taken naturally any more. Reason for this lies in the political development of Lithuania. Soviet occupation has influenced the continuation of Christianity traditions. Part of the churches has been closed, the other part existed but the liturgical function has been changed under coercion. Considering the situation, it is a matter of great relevance to ensure the most favourable forms of protection to the sacred heritage of architecture, to make these objects “alive” - visited and open to local community and foreign guests.

Church heritage is the most presentable layer of art, paying no attention to the destructive influence of political events and disasters in the past. It is very important to present relevant information about the existing sanctorum. In the process of popularisation, it is very important to coordinate the presented materials to pilgrims and non-religious visitors. In Western world, modern changes in heritage popularisation started in the seventh decade of the twentieth century. Cultural heritage started to be treated as economical value and cultural tourism as an important element in the regional flourishing. In up-to-date heritage protection, sacred heritage of architecture is related with the phenomenon of cultural tourism. Still in the process of information popularisation, the value of authenticity function is considered the main and non-changing indicator of heritage value. Sacred meaning is the most important and tourism is valued as it can serve in the dissemination of religious message and add to the financial resources. Changes already felt in Lithuania in the cognitive processes of sacred heritage, modern communication devices are being coordinated, usage of different technologies and other forms of information, though without interfering the essence of liturgical sanctity.